

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799,

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 3, bladz. 129.)

(Met plaat II).

Eigenhandig schreef DAENDELS denzelfden dag (25 Aug.) te 11 uur 's morgens aan SPOORS (1):

. Ongerust over de vloot en dat de vijand vervolgens zijne landingen in de Zuiderzee gemakkelijk kon effectueeren, heb ik, door VAN GUERICKE (2) CRASS en KRAYENHOFF gepresseerd, nevensgaande propositie (3) aan den Schout-bij-nacht STORY gedaan, te meer daar KRAYENHOFF en CAPELLEN het eens zijn, dat het gat er niet door zou bedorven blijven of dat ten minste er dadelijk een ander in de () zou geschuurd worden. Zoo dit middel reüsseeren mocht, ben ik gerust, want dan kunnen wij altijd de superioriteit op de Zuiderzee bewaren. Ik verzoek U het U. B. er van te verwittigen, en zoo het middel goed mocht beschouwd worden, er *dadelijk stellige* order toe te geven; daar ik wel zeker ben, dat het door STORY niet zal geamplecteed worden, zoo het van geen effect kon zijn.

Mijne divisie is in de beste dispositie en zal vandaag reeds geheel in haar standplaats zijn, die ik hier bijvoeg; maar het is maar eene divisie van 10.000 man sterk en kan ABERCROMBIE wel vernielen, maar er moeten *reserves* zijn, die *niet te spoedig* kunnen geformeerd worden.

De publicatie van den Ouden Prins van *Oranje* toont klaar, dat ABERCROMBIE (dade)lijk zal attaqueeren. Zijn sommatie van *Den Helder* en het kruisen van de transportvloot voor den wal (op deze?) hoogte laat geen twijfel over of zijn oogmerk is, dadelijk te landen als de *Texelsche* reede geforceerd is, of gelijktijdig. DE WINTER denkt zulks ook. Dus op de proppen 20/m. man

(1) Half verbrand Secretet Verbaal van den A. v. M.

(2) VAN DER AA (VII, bladz. 425) deelt een schrijven mede van VAN GUERICKE aan DAENDELS van 22 Augustus, waarin eerstgenoemde reeds toen dat middel aanraade.

(3) Een voorstel om schepen te doen zinken in het nauwst van het *Texelsche* gat. Zie den brief bij VAN DER AA, VII, bladz. 425, of bij STORY, *Verantwoording*, bladz. 93.

Burgers mobiel voor *het veld*, 10 à 15/m. man Franschen, en alles is zooals het wezen moet.

Is BRUNE geautoriseerd, om de noodige districten in staat van beleg te stellen; dit gedeelte van de Republiek is reeds in 't geval (1); wij moeten wagens, hout, fourage, enz. requireeren, en de discoursen en dreigementen gaan op sommige plaatsen ver. Laat *Noord-Holland* dus in staat van beleg gesteld worden en eene instructie gezonden voor de militaire rechtbank, zoo ten opzichte van hare formatie als (). *Groningen* is in 't zelfde geval Adio.

Te 9 uur 's avonds volgde eveneens aan SPOORS nog dezen, ook eigenhandig door DAENDELS geschreven brief:

De Directeur KRAYENHOFF heeft gereüseeerd om STORY te persuadeeren eenige schepen in het gat te doen zinken. Men is aan 't werk en morgen vroeg vóór den vloed hopen wij, dat 8 schepen, op de nauwste plaats en daar het minste water is, zullen zijn gezonken. Morgen zal ik u meer ampel schrijven, als ik het resultaat wete met alle de omstandigheden, die zulks geaccompagneerd hebben. Ik reccommandeer U nogmaals alles wat ik U heden morgen geschreven heb, en denk toch, dat zoo men *één dag te laat* de resolutie *neemt* en *uitvoert* om de burgermacht *actief* te employeeren, het land er aan gewaagd is. Het is *niet* noodig, dat zij *gekleed, gewapend*, enz. zijn; alles kan in 't *kamp* en in de kantonnementen geschieden.

TT

DAENDELS.

Ook aan PIJMAN zijn dien dag door DAENDELS twee brieven gezonden. In den eersten, dien ik niet vond, moet blijkens het antwoord eveneens de mededeeling gedaan zijn van het voorstel aan STORY over het laten zinken van schepen in het Texelsche gat. De tweede was van den volgenden inhoud:

Verscheidene bataljons hebben hunne versleten patronen tegen nieuwe moeten verwisselen, waardoor het grootste gedeelte der in 't magazijn van *Hoorn* geleverde patronen reeds geconsumeerd is. Ik verzoek U dierhalve, tot voorkoming van gebrek aan scherpe Infanterie-patronen, 150.000 stuks daarvan uit het magazijn te *Delft* in dat van *Hoorn* te doen afleveren.

Bij de menigvuldige bezigheden van den Luit.-Kol.-Directeur KRAYENHOFF in dit arrondissement, zoo tot het spoedig in staat stellen van *de retranchementen van Den Helder* als het bouwen van kruitkelders in de batterij *de Revolutie* en het doen opnemen en afteekenen van positiën, etc., zal het noodig zijn, dat dezelve nog door een bekwaam Ingenieur-Kapitein worde ondersteund en verzoekt hij daartoe den Kapitein LE FÈVRE te benoemen en denzelven te gelasten, om ten spoedigste herwaarts te vertrekken.

(1) Hier wordt bedoeld: »in 't geval van in staat van beleg gesteld te moeten worden.»

Ik heb de eer U te informeeren, dat door 8 tjalken, met eene groote quantiteit steen geladen, *het gat van Texel* nog dezen nacht *zal worden gestopt*, zijnde de Zeekapitein BUYSKES met de executie belast.

Het door DAENDELS met zijne gewone voortvarendheid aangeprezen en doorgedreven middel, om het gat van *Texel* met zinkschepen onbruikbaar te maken, heeft eene geheime geschiedenis, die blijk geeft van een vreemd inzicht der toenmalige Regeering.

De voorstelling van genoemden Generaal in zijn *Rapport des opérations* van de omstandigheden, die hem tot het aanraden van dat plan hebben geleid, schijnt in de eerste plaats niet geheel juist. Daarin toch wordt verhaald, dat hij den 24sten eene langdurige samenspreking zou hebben gehad met den Schout-bij-nacht STORY en de Kapiteins ter zee VAN BRAAM, CAPELLEN, DE JONG en KOLFF, en dat allen verklaarden, dat niettegenstaande de batterij de *Revolutie* en alle beschikkingen, die men hun voorstelde, zij den toegang tot de reede van *Texel* niet konden verdedigen. Tengevolge van die betuigingen zou DAENDELS den 24sten (moet zijn den 25sten) aan STORY over dat plan geschreven hebben.

Nu maakt de laatstgenoemde in zijne *Verantwoording* met geen enkel woord melding van die *conférence* en de Kapitein ter zee DE JONG begint zijne *Verantwoording en Verdediging* met een zevental brieven, waaruit met voldoende zekerheid blijkt, dat noch VAN BRAAM noch hijzelf dien dag of vorige dagen den Generaal gesproken heeft; dat alleen STORY met CAPELLEN en KOLFF in den namiddag van den 24sten naar zijne tent zijn gewandeld, om hem een bezoek te brengen. Hebben deze zich zoo uitgelaten, als DAENDELS beweert, — en dit is wel aan te nemen — dan is dit dus geweest in een particulier gesprek, wat zeker niet hetzelfde is (1). DE JONG daarentegen schrijft aan DAENDELS den 15den December 1799 over de batterij de *Revolutie*: »die ik altoos beschouwd heb en nog beschouwe als eene voorname defensie voor de reede van *Texel*, die, wel bediend, wel degelijk een indringend vijand het binnenkomen zoo niet beletten, ten minste met succes betwisten kan» (2).

Maar vreemder nog is wat in *Den Haag* voorviel, toen het plan daar bekend werd. Na de ontvangst van DAENDELS tweeden brief, schreef SPOORS den 26sten Augustus aan het U. B. de volgende geheime missive:

Burgers Directeurs! Tot mijne overgroote verwondering ontvang ik heden middag eene missive van den Luit.-Gen. DAENDELS, welke ik de eer gehad heb dadelijk aan den President van het Bewind te communiceren, waarin dezelve bericht, dat Schout-bij-nacht STORY dezen morgen acht schepen in het gat van *Texel* zoude laten zinken. Zoo ras ik hieromtrent nadere

(1) Men zie, hoe VAN DER AA die conferentie uitspint (VII, bladz. 423 en 424).

(2) *Verantwoording en Verdediging* van CORNELIUS DE JONG. I, bladz. 3.

rapporten ontvang, zal ik niet nalaten dezelve terstond te Uwer kennis te brengen.

Waarover SPOORS zich bij het ontvangen van dat bericht zoozeer verwonderde, wat in den voorgenomen maatregel zoozeer door hem werd afgekeurd, staat in deze missive niet te lezen. Vreemd is het ook dat, indien hij meende dat voornemen te moeten beletten, hij niet dadelijk aan het U. B. kennis van de zaak gegeven heeft, toen hij DAENDELS' eersten brief van den 25sten Augustus ontving, die, blijkens de tijdsopgaven aan het hoofd der brieven, 10 uur vroeger geschreven, dus vermoedelijk ook 10 uur vroeger in *Den Haag* aangekomen was. Mondeling schijnt intusschen vooraf te meer behandeld te zijn, want in de secreete notulen van het U. B. van den 26sten Augustus lezen wij aangaande deze aangelegenheid twee besluiten, die den indruk geven, alsof in den tijd, die tusschen het nemen van beide is verlopen, van buitenaf invloeden hebben gewerkt ten nadeele van hem of hen, die de zaak hadden doorgedreven. Dat het tweede besluit in hoofdzaak tegen DAENDELS gericht is, lijdt geen twijfel, en wij zullen later SPOORS nogmaals eene poging zien doen, om DAENDELS bij het U. B. in een ongunstig daglicht te plaatsen. De beide besluiten volgen hieronder:

1. Waarop gedelibereerd zijnde is besloten, den A. d. M. aan te schrijven en te gelasten om onverwijld en met allen mogelijken spoed iemand deskundig naar *Texel* te zenden, met last om te examineeren wat er is geschied en welke precautiën er zijn genomen, om de navigatie van *Texel* te conserveeren en indien de aangetogen maatregel van het zinken der schepen nog niet mocht zijn geeffectueerd, alsdan dezelve dadelijk te doen staken en in contrairen val alles ten spoedigste en zonder eenig verzuim in 't werk te stellen, hetwelk zal kunnen strekken om voor te komen, dat deze schepen niet wederom zouden kunnen worden gelicht en de scheepvaart voor altijd gestremd.

2. Nader gedelibereerd zijnde op de missive enz., . . . is besloten, den burger HENDRIK AENEAE, Commissaris-Directeur der *Marine* in 's-*Hage* te autoriseeren en te gelasten, om als Commissaris van het U. B. zich ten spoedigste naar de reede van *Texel* te begeven en aldaar zich exactelijk op 't gebeurde ten opzichte van 't gunt voorsch. te informeeren, inzonderheid omtrent dengenen, die de orders daartoe heeft gegeven, op de aanleidingen daartoe, mitsgaders op de motieven en gronden, welke tot dezen maatregel hebben gepermoveerd, wie tot het daarstellen derzelve hebben geconcurréerd, en of en zoo ja, welke precautiën zijn genomen, ten einde deze maatregel eventueel niet strekke tot nadeel der navigatie.

Ingevolge dezen last vertrok AENEAE den volgende morgen 27 Augustus naar *Den Helder*. Te 11 uur 's avonds in *Alkmaar* aangekomen, vernam hij dat de landing der Engelschen had plaats gehad. Toen hij nu aldaar bij den Vice-Admiraal DE WINTER (die dien dag met BRUNE de gewapende burgermacht te *Amsterdam* had in oogenschouw genomen en daarna naar

het oorlogstoneel getrokken schijnt te zijn) den *aide-de-camp* van DAENDELS, HESPE aantrof, die op 't punt was naar het hoofdkwartier te vertrekken en den volgenden morgen vroegtijdig naar *Alkmaar* zou terugkeeren, nam deze op zich, om de waarheid der zaak van den Generaal DAENDELS te vernemen en indien de bedoelde maatregel tot uitvoering was gekomen, het gevoelen van den Generaal in te winnen omtrent de mogelijkheid om de reis naar *Den Helder* voort te zetten. HESPE kwam terug met het bericht, dat de maatregel niet was uitgevoerd.

STORY deelt omtrent de toedracht dier zaak mede (1): »Ook in den namiddag van den 26sten informeerde mij de Kapitein-Luitenant BUYSKES, de vier bewuste snikken benevens de gepreste kaag tot het voorgenomen einde als nu in gereedheid te hebben. Dadelijk gelastte ik denzelfden, nog met de toen gaande ebbe, deze vaartuigen in de te voren reeds omschreven richting en zooveel mogelijk in het nauwst van het gat te doen zinken. Dan, genoemde officier kwam weinige uren daarna terug, mij berichtende, dat het hem volstrekt niet mogelijk was geweest, den hem opgedragen last ten uitvoer te brengen, naardien de meer en meer aanwakkerende wind uit den west-noord-westen en de holle zee hem het doen zinken der vaartuigen in eene eenigszins aan het oogmerk beantwoordende richting te eenenmale ondoenlijk maakten; dat daarenboven de vijand met eene aanzienlijke macht het gat reeds te verre inwaarts had geoccupeerd, om het bedoelde middel op de aangewezen plaats, namelijk het nauwst van het gat, in het werk te kunnen stellen; dat hij overigens niets, zelfs geen levensgevaar ontzien had, om mijn gegeven last ten uitvoer te brengen; doch onaangezien alle aangewende moeite, zonder het minste vooruitzicht op eenig effect.»

AENEAE keerde naar *Den Haag* terug, waar hij den 29sten rapport van zijne bevinding aan het U. B. uitbracht.

Aan DAENDELS was den 27sten, met toezending van copie van het besluit van het U. B., betreffende den last aan AENEAE verstrekt, ten overvloed door den A. v. O. de navolgende geheime missive gezonden.

Door het U. B. gelast zijnde, om zooveel mij aangaat, te zorgen, dat de noodige executie gegeven wordt aan deszelfs hiernevens copieeljk gevoegd besluit van 26 dezer, heb ik noodig geoordeeld, hetzelve dadelijk te Uwer kennis te brengen, ten einde Gij onverwijld zoudt kunnen zorgen, dat aan de intentie van het U. B. in deze stiptelijk worde voldaan.

Met betrekking tot de marine zijn den 24sten Augustus door het U. B. in geheime zitting nog de volgende voorstellen en mededeelingen van den A. v. M. goedgekeurd.

1. SPOORS schreef 23 Augustus: Bij mijne secrete missive van April jl. (2) nam ik de vrijheid Uf. qualificatie te verzoeken tot den dadelijken aanbouw

(1) *Verantwoording*, bladz. 113 en 114.

(2) Zie *De Militaire Spectator* 1893, bladz. 13.

van 6 kanonneergaleijen en tot het inhuren en doen vertimmeren van 30 à 40 tjalken, ten einde tegen een vijandelijken aanval op de kusten van *Friesland* en *Groningen* te worden gebruikt. De dagelijksche ondervinding heeft U^r. doen zien de noodzakelijkheid, dat ik in afwachting van die verzochte qualificatie inmiddels 4 galeijen heb doen aanbouwen, en derzelver stationneering op en langs de Friesche kusten heeft, schoon reeds een derzelve is verbrand (1), niet onwaarschijnlijk al vele vijandelijke strooperijen belet.

Daar nu, Burgers Directeurs! de binnenvaart van 't Vlie tot de Friesche kust tegen eene dadelijke attaque, welke de vijand over het Vlie zou willen maken, eene noodwendige bescherming vordert, ten einde de Zuiderzee voor zijne geweldenarijen niet bloot te laten, heb ik, almede in afwachting van de voorz. verzochte qualificatie, geene zwaarigheid gemaakt tot het aanhuren, armeeren en het zoo spoedig mogelijk gereed maken van ruim 45 tjalken en andere vaartuigen de noodige orders te geven, alsmede tot het bemannen van die op de best mogelijke wijze. — Geautoriseerd.

2. Kennisgeving van SPOORS: . . . en dat ik vermeend heb, den Commandant en chef der vloot, in afwachting zijner nadere berichten, te moeten autoriseeren, om zoolang *Den Helder* in onze macht is, de vijandelijke aanvallen op de reede van *Texel* af te wachten, maar om, wanneer de vijand onverhoopt in het bezit van *Den Helder* mocht geraken, alsdan met de schepen onder de Vlieter te retireeren (welk vaarwater, wegens deszelfs nauwte voor de vloot, eene schoone positie oplevert en alle overmacht vruchteloos maakt) en zich, aldaar door den vijand vervolgd wordende, tot het uiterste te verdedigen. — Goedgekeurd.

Op de brieven, die DAENDELS den 25sten Augustus geschreven had, werden hem de navolgende antwoorden gezonden. SPOORS schijnt niet geantwoord te hebben, wat na zijne bovenvermelde kennisgeving aan het U. B. geen verwondering kan baren. BRUNE schreef den 26sten Augustus.

Le Ministre de la Marine, mon cher Général, vient d'indiquer à l'amiral STORY des moyens pour défendre l'entrée de la passe à l'ennemi (2). Je désire fort qu'ils soient promptement mis à exécution afin que nous soyons assurés qu'il ne pourra pénétrer par là dans le Zuiderzee. Ne serait-il pas possible de faire échouer sur l'estrand ou sur des bancs quelques vieilles carcasses qui fourniraient une batterie embossée. Je ne sais si cette idée

(1) Zie *De Militaire Spectator* 1894, blad. 440.

(2) Blijkens dit schrijven was BRUNE op de hoogte gesteld. SPOORS heeft werkelijk een ander middel aan de hand gedaan. Uit een tweetal brieven in het half verbrand Secret Verbaal van den A. v. M. blijkt, dat door hem den 26sten is last gegeven aan den Commissaris-Directeur der Marine te *Amsterdam*, om zoo spoedig mogelijk een 10- à 15-tal schepen tot branders in te richten. Die maatregel is tot een begin van uitvoering gekomen; maar de Constructeur-Generaal GLAVIMANS, die daartoe naar *Texel* werd afgezonden, stutte den 27sten 's avonds te half zes te *Schagen* op een aantal gekwetsten, is toen naar *Medemblik* getogen en heeft vandaar om nadere orders geschreven. Het antwoord is niet bewaard, maar 't ligt voor de hand, dat het toen te laat was. Den 28sten kwam zijn bericht in *Den Haag*.

est bonne. On est persuadé ici qu'en coulant bas des bâtiments dans la passe il serait impossible de les relever (Zie *De Militaire Spectator* 1892, blad. 13 en 14)

Je demande aussi que les villes ou communes principales soient invitées à fournir trois cavaliers montés et équipés ou cinq chevaux harnachés avec une armure de cavalier. Par là notre force en Cavalerie se trouverait dans l'espace de peu de jours beaucoup augmentée. Je propose en même temps afin d'effectuer les intentions du Gouvernement batave (?) pour remonter complètement la Cavalerie française de faire désigner par les Municipalités les chevaux de luxe dont on pourrait disposer et de les payer aux taux de la Cavalerie. Ces mesures me paraissent devoir être d'un effet salutaire et prompt et j'espère que le Directoire les adoptera du moins en partie.

J'ai demandé que les villes et villages de la *Nord-Hollande* soient mis en état de siège et qu'il fût sans délai rédigée une instruction. Demain je vous ferai part du résultat à mon retour d'*Amsterdam*. J'approuve ta demande, que vous avez faite, de deux canons et quatre obusiers du parc d'*Amersfoort*.

Je vous envoie un extrait des gazettes anglaises qui contiennent des renseignements dont il me semble utile que vous ayez connaissance.

P.S. (eigenhandig bijgeschreven). Tout
concourt à me faire penser que ce n'est
plus que des vaisseaux de guerre que

Salut républicain

(Signé) BRUNE

vous avez en présence; ceux de transport vont à *Bremen*. Votre surveillance n'en est pas moins indispensable. C'est à vous à animer tout du feu de la gloire et de la liberté. Demain je passe en revue la Garde Nationale d'*Amsterdam*; après midi je serai à *la Haye*.

L'ALLEMAND ne m'écrit plus.

Extrait des gazettes anglaises.

Londres, le 13 Août. La mission de Milord MULGRAVE est pour le quartier général de l'armée autrichienne, pour concerter avec l'archiduc CHARLES des mesures les plus propres pour l'expédition secrète qui sera coöpérée avec son Altesse Royale. L'armée qui sera commandée par le Feldmaréchal le Duc d'*York* sera composée de 40.000 Anglais, 36.000 Russes, 8000 Suédois, 6000 Hessois et 3000 Wurtembergeois, montant à 93.000 hommes. Nous avons raison de croire que leur principal but est de rétablir le Gouvernement du Stadhouder, ce que la plus grande partie des Hollandais désire ardemment. Des proclamations en français et en hollandais sont imprimées au nom du Duc d'*York*. Elles seront répandues dans *la Hollande* à son arrivée dans le pays, invitant les Bataves à joindre l'étendard de la Liberté et promettant une parfaite amnistie pour le passé avec le rétablissement de leurs droits civils et religieux pour la protection desquels une armée suffisante serait maintenue, tandis qu'ils participeraient au commerce et seraient défendus par la flotte britannique.

Comme on n'observe pas le moindre secret par rapport à la destination ou le but de l'expédition, nous pensons qu'il n'y a aucun inconvénient de relater ce que le Gouvernement n'affecte pas même de cacher. Nous

apprenons qu'afin d'éviter les conséquences distractives qui peuvent accompagner la descente de nos troupes sur un territoire ennemi, le débarquement se fera non pas sur la côte hollandaise, mais à *Bremen*. Aux environs de cette ville l'armée auxiliaire des Russes est déjà arrivée, composée de 45.000 hommes (zie boven).

Au commencement nous avons grossi les forces françaises et hollandaises; il sera certain qu'elles montent seulement à 32.000 hommes, dont 18.000 Bataves et 14.000 conscrits.

PIJMAN schreef den 26sten aan DAENDELS:

Ter rescriptie aan uwe geëerde missive op dato 25 dezer (hier wordt de eerste brief bedoeld, dien ik niet vond) dient, dat wat het forceeren van het gat van *Texel* betreft, zulks alhier bij het Bewind, den A. v. M. en Admiraal DE WINTER als een point van het hoogste aanbelang beschouwd wordt. De uitslag der deliberatiën daaromtrent zijn mij niet bekend; alleenig meen ik te mogen gelooven dat men meer helt om door middel van branders de defensie te vermeerderen.

De verzorging van brand voor de troepen approbeer ik, even zoozeer als de voorzorg om een park van wagens en schuiten in gereedheid te houden tot transport van vivres en fourage.

. (Zie *De Militaire Spectator* 1892, bladz. 14)

Tot hiertoe was deze geschreven, wanneer uwe nadere missive, mede van den 25sten dezer, mij wordt ter hand gesteld. Na lecture heb ik den Kapitein-Ingenieur LE FÈVRE gelast, om zonder verwijl te vertrekken en zich onder de orders van den Luit-Kol.-Directeur KRAYENHOFF te stellen.

Ik had reeds 50.000 scherpe Infanterie-patronen à $\frac{1}{18}$ € naar het magazijn te *Hoorn* verzonden (1) en heden werd order gesteld nog honderd duizend derwaarts te zenden, alle uit den veldtrein, die zoo spoedig doenlijk bij dezelve uit de magazijnen zullen gesuppleerd worden (2).

Den dag vóór de landing werden aan »Mon cher Général» BRUNE door DAENDELS de drie hiervolgende berichten gezonden:

1. Je me suis transporté ce matin à *Calantsoog* où j'ai vu arriver la flotte ennemie, venant du Nord-Ouest courant au Sud; puis, devant moi, elle a manoeuvré pour prendre le vent qui est à l'ouest et se diriger sur le *Texel*.

Je n'ai point encore de rapport de ce point. Je sais que hier on a arrêté la mesure que j'avais proposée de faire couler bas des bâtimens, qui

(1) Den 24sten Aug. had de commies van het magazijn te *Hoorn* DE BOSSON aan den A. v. O. geschreven (ontvangen den 25sten Aug.), dat hij nog slechts 6254 stuks scherpe Infanterie-patronen en circa 49.000 Jager-patronen had. Op dato was daarop aan MARTUSCHEWITZ te *Amersfoort* gelast om van den veldtrein 50.000 Infanterie-patronen naar *Hoorn* af te zenden.

(2) Den 25sten Aug. is MARTUSCHEWITZ te *Amersfoort* aangeschreven 100.000 patronen naar *Hoorn*, en BEELDSNYDER te *Delft* om 150.000 patronen naar *Amersfoort* te zenden.

doivent être au nombre de huit, mais je ne sais pas encore si elle est exécutée. Au surplus maintenant toute ma division est en marche, prête à agir suivant les circonstances et les tentatives que fera l'ennemi; aussitôt qu'il se passe quelque événement, j'aurai soin de vous en instruire.

2. Je vous envoie un rapport du Gén. VAN GUERICKE. Vous y verrez que l'on n'a pas encore tenté de couler bas des vaisseaux ainsi qu'on se le proposait. Je vous envoie aussi plusieurs rapports du Cap^e. HERLITZ, homme intelligent et brave sur lequel on peut compter, qui m'annonce demie heure par demie heure le mouvement de l'ennemi. Par ces rapports vous verrez que l'ennemi a jeté l'ancre devant et dans la passe du *Texel*, et qu'il se dispose à enfoncer le passage. Les vaisseaux n'étant pas encore coulés à fond, pourra-t-il réussir dans son entreprise? C'est ce que j'ignore, mais cela uniquement est le sujet de mon inquiétude, qui est d'autant plus vive que de moi-même je ne puis y créer aucune opposition. Si toutefois l'ennemi tente cette entreprise et qu'il force le passage vous pouvez vous attendre à le voir incessamment dans le *Zuiderzee*. Par ces dispositions de l'ennemi vous verrez qu'il ne songe nullement de se porter sur *Bremen*, ainsi que le disent vos rapports de *Zélande* que je crois absolument faux; et cela considéré je vous conjure encore de peser dans votre sagesse l'établissement de cette puissante réserve, que je vous ai proposée.

Daignez aussi communiquer cette lettre au Gouvernement. A l'instant je me porte du côté du *Helder*, et je vous rendrai compte à mon retour de ce qui se sera passé.

3.

le 26 Août à 10 heures du soir.

J'arrive à l'instant de la côte que j'ai toute parcourue sur le front de la flotte ennemi, qui s'est rangée en ligne et a jeté l'ancre entre *Huisen* (*Huijsduinen*) et le *Groot Keeten*. Ils s'occupent à descendre les chaloupes, qu'ils ont à bord, et à préparer un débarquement. Cette flotte qui tient près d'une lieue et demie d'étendue est ancrée si près des côtes que, son canon protégeant son débarquement, il est impossible d'exposer des troupes pour leur disputer le strand; mais après y avoir opéré leur débarquement ils ont à traverser des dunes occupés par nos chasseurs, et déboucher dans des plaines où j'ai fait toutes mes dispositions pour les bien recevoir (1). Vous trouverez ci-joint un état de la position que j'ai ordonné aux différents corps (2). Le terrain tout coupé de dunes est extrêmement difficile, mais sa difficulté est plus grande pour l'ennemi que pour nous. La prudence me force d'être très soigneux de ne pas y compromettre beaucoup de troupes; mais *s'ils débouchent des dunes* (3), alors profitant de l'avantage de notre Cavalerie et de notre Artillerie, deux armes dont ils seront privées, je les attaquerai avec une vigueur telle que j'espère qu'ils seront bientôt rejetés à la côte.

(1) Ziedaar DAENDELS' gevechtsplan eenige uren vóór de landing. Men vergelijkte daarmede de mededeeling zijner voornemens in zijn *Rapport des opérations*, die door alle schrijvers is overgenomen.

(2) Helaas! niet gevonden.

(3) Ik onderstreep. De bedoeling kan geen andere zijn dan deboucheeren langs de *Groote Keeten* in de richting van *Calantsog*.

La marine promet toujours de faire les plus grands efforts; ce soir, après la marée, on a dû couler à fond quatre bâtimens dans la passe.

Adieu, mon cher Général, demain à deux heures je me rendrai sur le terrain et je vous écrirai aussitôt que je le pourrai. Je vous prie de communiquer ma lettre au Gouvernement, à qui je n'ai pas le temps d'écrire, car il ne me reste plus que deux heures de repos, et aussi à ma femme, à qui je vous prie d'assurer que rien encore ne s'est passé et que je me porte bien.

We kennen nu, naast de getroffen maatregelen, de meeningen en voornemens van hen, die in de eerste plaats geroepen waren handelend op te treden, nagenoeg tot op het oogenblik, dat de vijand voet aan wal zette. Nog één militaire maatregel zij hier ten slotte vermeld, waarvan de uitvoering aan het burgerlijk gezag werd opgedragen. BRUNE had den 23sten Augustus aan den A. v. Inw. Politie geschreven:

Les circonstances actuelles exigeant que l'on soit instruit à la minute des mouvemens de notre ennemi, je vous invite à établir des espions le long de la côte depuis le *Helder* jusqu'à la pointe de *Hollande*, de manière à avoir deux rapports par jour dont vous voudrez bien me faire connaître le résultat.

LA PIERRE gelastte daarop aan de Municipaliteiten van *Ter Heijde*, *Scheveningen*, *Katwijk aan zee*, *Noordwijk*, *Zandvoort*, *Wijk aan zee*, *Egmond aan zee*, *Petten*, *Calantsoog* en *Huysduinen*, »om op hunne speciale verantwoordelijkheid aan dit Agentschap dagelijks berichten in te zenden van alles, wat bij hen mocht omgaan, en in het bijzonder de zeetijdingen en bewegingen onzer vijanden, door hen waargenomen of die te hunner kennis gekomen zijn, met verderen last om in alle buitengewone gevallen dadelijk per expresse kennis te geven.»

Dientengevolge zijn o. a. de navolgende berichten afgezonden:

1. De Municipaliteit van *Huysduinen* aan A. v. I. P. (25 Aug.) Zoo kunnen wij U bij deze berichten, als dat gisteren op den dag zich geen meerdere vijandelijke schepen hebben vertoond dan een, welke in 't gat reeds ten anker lag, benevens een kotter, die zeilende was; dan met het vallen van den avond heeft men sein gedaan van bij gis 90 schepen, waarvan heden morgen nog een gedeelte in 't gezicht was, doch hebben geen vijandelikheden kunnen doen, doordien de wind te noordelijk was; voor het overige dragen wij geen kennis der zeetijdingen meer.

2. De Municipaliteit van *Wijk aan Zee* aan A. v. I. P. Dient tot bericht, dat op den 26sten Aug. W.N.W. van *Wijk aan Zee* zich hebben vertoond 120 vijandelijke schepen.

N.B. Liggende 's avonds om zeven uur op de hoogte van *Petten* circa een mijl van den wal ten anker.

3. De Municipaliteit van *Calantsoog* aan A. v. I. P. (26 Aug., zijnde Maandag te zes ure) U te moeten communiceeren, dat heden met het aanbreken van den dag de vijandelijke vloot der Engelschen ten getale van 150 à 200 schepen zich alhier vertoond hebben, en verder tegen 's namiddags *vóór den wal dicht aan Den Helder* zijn geankerd, dat ons duchten doet dat dezelve morgen met den vloed *Texel* zullen binnenstevenen of alhier eene landing ondernemen.

Wij zouden U hiervan wel per expresse kennis gegeven hebben, dan alzoo alle paarden zoo hier als in de nabijgelegene *Zijpe* in requisitie zijn gesteld, vonden wij ons daartoe in de onmogelijkheid.

4. De Municipaliteit van *Huysduinen* aan A. v. I. P. (26 Aug.) dient, dat heden morgen voor onze kusten en wel geneffens de *Groote en Kleine Keeten* eene vloot van ongeveer 140 vijandelijke schepen van onderscheiden grootte zijn gekomen, welke aldaar den geheelen dag ten anker hebben gelegen uitgezonderd eenige kotters en kleinere schepen, die heen en weer zeilden en zelfs tot geneffens *Kijkduin* zijn geweest, hetwelk tengevolge heeft, dat heden avond van de gemelde vloot op onze kusten wierd geschoten, en met houwitser enz., om en bij het kampement, dat bij *Kijkduin* lag, wierd gevraagd, hetgeen alhier groote verontrusting veroorzaakt. De militairen alhier zijn zooals U kunt begrijpen alle in beweging en de commandanten hebben alle *paarden*, welke hier maar konden worden gevonden, in requisitie gesteld, zoodat wij niet in staat zijn, om U per expresse te kunnen berichten dan met de gewone postmalen. En kunnen U tevens nog berichten, als dat heden avond om half acht uur nog geen Engelschen aan den wal waren; doch wat de nacht zal opleveren is voor ons onbekend.

De Municipaliteit van *Zandvoort* meldde den 27sten Aug. o. a. dat aldaar den vorigen dag 27 man Infanterie in kantonnement waren gekomen van het eerste bataljon van de 1ste halve brigade, terwijl er nog 3 man cavalerie als ordonnansen waren.

»Maintenant toute ma division est en marche" — zoo schrijft DAENDELS in zijn eersten brief van den 26sten Aug. aan BRUNE; andere berichten deelen daaromtrent nog het volgende mede.

»Den 26sten Aug. des voormiddags circa 11 ure werd in de *Wieringerwaard* alarm geslagen door de tamboers van het 2de en 3de bataijon der 5de halve brigade, welke bataljons daarna direct vandaar naar de *Groote Keet* vertrokken, alwaar de Engelsche vloot onder order van den Admiraal DUNCAN toen nabij den wal ten anker ging liggen" (1). Het 3de bataljon der 5de halve brigade wordt hi-rin niet genoemd, maar zal vermoedelijk van een ander punt van den uitgestrekte polder mede vertrokken zijn.

De ooggetuige uit *Alkmaar* bericht: »'s Middags 12 ure hoort men sein-

(1) Journaal van A. JZN. KAAAN, President van de Municipaliteit van *Wieringerwaard*.

schoten, waarop terstond alarm geslagen wordt en alle militairen naar den zeekant trekken."

Dit heeft betrekking op het 3de bataljon der 1ste halve brigade.

De beide jagerbataljons, die den 27sten 's morgens vroeg in de duinen tegenover het landingspunt waren opgesteld, zullen ook in den loop van den 26sten daar zijn aangekomen.

Het 1ste bataljon der 4de halve brigade en het 3de bataljon der 6de halve brigade marcheerden in den nacht van den 26sten op den 27sten Augustus te 2 $\frac{1}{2}$ ure met het regiment Dragonders van *Schagerbrug*, waar zij gebivakkeerd hadden, naar *Calantssoog* (1).

Het 1ste en 2de bataljon van de 1ste halve brigade, die te *Haarlem* lagen, verlieten in den namiddag van den 26sten Augustus die stad met den grootsten spoed (2).

De Generaal VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT had reeds den 24sten Augustus uit *Haarlem* aan de Municipaliteit van *Beverwijk* een dringenden brief geschreven om zorg te dragen, aldaar binnen den kortst mogelijken tijd, nadat daaromtrent een nieuw bericht was aangekomen, 120 wagens in gereedheid te hebben, om die beide bataljons zoo spoedig mogelijk naar *Alkmaar* over te brengen. Den 26sten Augustus is dit nader bericht aan de Municipaliteit zoowel door den Kolonel RIETVELT uit *Haarlem*, als door den Generaal VAN ZUIJLEN uit diens toenmalig hoofdkwartier *Alkmaar* toegezonden. In laatstgenoemd schrijven was opgegeven, dat die wagens 's avonds te half zeven bijeen moesten zijn. Of dit het geval is geweest, is niet met zekerheid na te gaan. De municipaliteit van *Akersloot* meldde den 26sten aan die te *Beverwijk*, dat zij niet kon voldoen aan de requisitie van wagens, omdat het Departementaal Bestuur reeds gerequireerd had (3).

De Cavalerie en Rijdende Artillerie uit *Schagen* en *Schagerbrug* zijn vermoedelijk ook den 26sten Augustus dichter bij het landingspunt aangetrokken.

Om de stelling, waarin het Bataafsche Gouvernement op het oogenblik der landing zich bevond, juist te kunnen beoordeelen, moeten we nog een kort overzicht nemen van de binnenlandsche toestanden en de verhoudingen tot het buitenland op dat tijdstip. Over het eerste hebben de verschillende bescheiden hier en daar wel reeds licht verspreid; doch een algemeen overzicht schijnt mij het best weergegeven in den navolgenden brief, al zag de Oranjeklant bij het schrijven daarvan misschien wat te veel door een oranje-kleurigen bril. Het is een brief, te *Zwolle* den 22sten Augustus aan gehouden door de commiezen RIETMULDER en DEKKER (4), geadresseerd aan de HH. KOPS en KOUSSEMAKERS te *Londen*; doch op de achterzijde van het

(1) *De Militaire Spectator* 1835, bladz. 201.

(2) *Geschiedkundig gedenkstuk van het voorgevallene binnen Haarlem in de laatste helft van het jaar 1799*, bladz. 52.

(3) Archief *Beverwijk*.

(4) Zie *De Militaire Spectator* 1894, bladz. 559.

adres hadden genoemde heeren geschreven: »deze was ingesloten aan BERKMEIJER & Co. in *Hamburg*, doch zoo toegemaakt, dat dezelve niet zonder scheuren is opengemaakt." Hij is gericht aan een: »Waarde Vriend" en geteekend »Votre fidel ami JACQUES", met dagteekening: Domi, 17 Aout. Na eerst vermeld te hebben, dat hij naar L. . . . (Lingen?) geweest is en met den jongenheer (dat zal de Erfprins wel zijn) een bocaaltje gedronken had voor den schrik, dat *Mantua* over was, vervolgt de schrijver:

De berichten, die ons uit het waterl. . . . (zou daarmede ons land niet bedoeld worden?) gezonden zijn, blijken mij, nu ik alles hier gezien heb, niet te veel geëxagereerd of te lichtvaardig te zijn. De nederlagen in *Italië*, de versterking der gecoaliseerde legers aan den Rijn, de inwendige situatie van *Frankrijk*, de onwilligheid en desertie der requisitionnaires — maakt het Fransch Gouvernement buiten staat, meer troepen herwaarts te zenden.

In *Zeeland* zijn de meeste broeders (Franschen?), dan weldra is het grootste gedeelte ziek — de vrijheidszonen (Gewapende burgermacht?) beven op den naam van een Kozak — deze moeten tot de inwendige rust dienen — dan die zullen eveneens daarin briljeeren als in de defensie van *Utrecht*, *Gorcum*, enz., in 87. De Bataafsche armee met de weinige Franschen moeten alleen den vijand het hoofd bieden — dan dit handje vol — in comparatie der Engelschen en Russen — kan zich niet souteneeren — de vestingen van alles onvoorzien — de vijand die landt kan dezelve van binnen attaqueerende meester worden, en zich daarin nestelen (is hier speciaal *Den Helder* bedoeld?). De Oranjevrienden vol moed, vol woede over geleiden rampen en ongelijk — vol verlangst naar hare geliefde voorwerpen — bereid goed en bloed op te offeren — in de legers, in de directie veel onkundigen en niet geëxperimenteerde bevelhebbers — een Gouvernement, dat zwak is en zich juist in dat tijdsgewricht niet *au sein de leurs amis* zal bevinden — eindelijk eene onvergenoegdheid onder vele militairen. Ziedaar de actueele situatie, die wij wel *a priori* beredeneerd, doch die ik in de daad ook zoo bevonden heb Ik droomde laatst, dat op het moment der landing vele manifesten van den jongenheer gestrooid wierden — dat dit een uitmuntend effect op de militairen deed, de boeren encourageerde en de patriotten bedonderde; doch ik ontwaakte en zie het was een droom.

Nog één bericht uit de streek, waar de strijd zal gestreden worden. Den 22sten Augustus meldt het Dept. Best. van *Texel* aan den A. v. I. P.:

. . . . Niet alleen dat men niet ophoudt in de naburige *Beemster* de vuilste libellen te strooien, waarin men zelfs de stoutheid heeft van op order en naam van den laatsten stadhouder bedreigingen te doen, maar zelfs zijn wij van meer dan ééne zijde onderricht, dat sinds eenige dagen en in het naburig *Hoorn* en binnen de residentie van dit ons bestuur (*Alkmaar*) dagelijks op onderscheidene tijden en plaatsen, ja zelfs somtijds tot laat in den nacht, conventiculen worden gehouden en wel door zoodanige personen, als welke vóór den ommekeer van zaken in den jare 1795 in het staats-

bestuur geplaatst waren; het zal genoegzaam zijn, wanneer wij U de namen van een VERSCHUUR, HANSWIJK en BINKHORST noemen.

Het Bestuur verzocht verder autorisatie, »om diergelijke vergaderingen dadelijk niet alleen te mogen storen, maar ons ook van hunne papieren, ja desnoods van hunne personen te verzekeren.” LA PIERRE antwoordde, dat de Proclamatie van het U. B. van 23 Augustus naar zijn oordeel de gevraagde autorisatie inhield.

En nu de verhouding tot het buitenland, speciaal tot *Frankrijk* en *Pruisen*. Hoe was die op dat tijdstip? Wat had men van die zijden te hopen of te vreezen?

Zeer juist had SCHIMMELPENNINCK na de omwenteling van 30 Prairial an VIII (18 Juni 1799) gezien, toen hij schreef: »Ik voorzie nu eerstdaags in de opnieuw oprijzende dagbladen continueele aanrandingen van het Bataafsch tegenwoordig Gouvernement” (1). De Jacobijnen staken meer en meer het hoofd op, aanvallen en verdachtmakingen waren aan de orde van den dag, ja de gezant zelf zag zich al spoedig openlijk van verstandhouding met het Engelsche Gouvernement beschuldigd en eindelijk werd hij in de clubs der Jacobijnen door QUATREMERE D'YONVAL als een verrader, der algemeene wraakneming waardig, aangeklaagd.

Toen begreep hij, dat het tijd was tot een beslissenden stap. Den 2den Juli diende hij aan het Fransche Bewind een krasse nota in, waarin hij zijn tegenstanders aan de kaak stelde en de zuivere bedoelingen van het Bataafsch Bewind blootlegde (2). Om daaraan de grootste ruchtbaarheid te geven, deed hij haar in alle dagbladen opnemen. Dat werkte in zooverre, dat het Directoire in een antwoord op die nota, mede door de publieke bladen medegedeeld, het Bataafsch Bestuur en zijn gezant recht deed wedervaren.

De tegenstanders lieten zich echter niet zoo gemakkelijk uit het veld slaan, en hielden niet op, de bewindsmannen hier te lande voor te stellen als verknocht aan *Engeland* en vijandig aan de ware republikeinen. Een enkel staaltje uit het *Journal des Hommes Libres* van 7 Thermidor (25 Juli). Eerst zijn de Directeuren aan de beurt: »l'effréné VAN HOOFF, qui fut républicain et unitaire dans la première assemblée nationale, mais qui dans la seconde se rangea sous les drapeaux des aristocrates et des fédéralistes. . . . VAN HAERSOLTE est un ex-noble qui a pareillement embrassé tous les partis; HOEDT est un être insignifiant, qui n'est là que pour approuver ce que veulent ses collègues; ERMERINS est un anglomane décidé, que la voix publique accuse de vouloir, de concert avec le ministre des relations extérieures VAN DER GOES et le ministre batave à Paris SCHIMMELPENNINCK, livrer le pays à l'Angleterre; BESIËR enfin fut de tous temps opposant au

(1) *De Militaire Spectator* 1893, bladz. 575.

(2) G. Graaf SCHIMMELPENNINCK, RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd. 's-Gravenhage en Amsterdam bij de GEDROEDERS VAN CLEEF, I, bladz. 188, v. v.

système d'unité et d'indivisibilité de la république." Dan komt DAENDELS: »Il suffira de dire qu'il fut fripon à *Dunkerque*, et faux accusateur à *Lille*; que sa témérité lui acquit certaine réputation militaire, ternie toutefois par son ambition démesurée; qu'après la révolution de 1795 il favorisa les officiers orangistes au préjudice des victimes de la révolution de 1787. Qu'il fut jusqu'au 3 pluviôse de l'an VI l'ami intime des aristocrates et des fédéralistes dont il abandonna à cette époque la cause pour se ranger du parti des républicains, qu'il trahit pareillement au mois de prairial suivant." Ten slotte worden op niet minder vleierende wijze de Agenten SPOORS, PIJMAN, GOGEL en LA PIERRE aan de kaak gesteld. Het portret van laatstgenoemde sluit met: »On aurait pu tracer en peu de mots son portrait comme suit: c'est le plus ignorant, le plus présomptueux et le plus méchant des hommes."

Wat moest men denken van den bondgenoot, die toeliet dat op die wijze onze Regeeringspersonen door het slijk werden gesleurd? Het U. B. wendde zich nu zelf bij missive van 2 Augustus tot het Fransche Directoire, om zijn beklag daarover in te dienen. Nog was hierop geen antwoord ontvangen (ofschoon dit onderweg was), toen de Engelsche transportvloot zich voor onze kusten vertoond had en de opeischingen, gericht tot de commandanten van de vloot en van *Den Helder*, in *Den Haag* bekend waren geworden. Tegelijkertijd was bij geruchte vernomen, dat er onderhandelingen waren geopend tusschen het Hof van *Berlijn* en de Regeering te *Parijs*, waarbij het eerstgenoemde er naar streefde, de Fransche Regeering over te halen, *Holland* zijne zelfstandigheid terug te geven, m. a. w., het aan zijn lot over te laten en de inmenging van andere mogendheden in zijn binnenlandsche aangelegenheden gemakkelijk te maken, stellig in de eerste plaats tot herstel van het huis van *Oranje*. Terecht wenschte het U. B. in deze moeilijke omstandigheden zekerheid te hebben omtrent de inzichten van het *Directoire* en zoo lezen we in de secreete notulen van den 25sten Augustus:

Op het geproponeerde ter Vergadering is besloten den Minister GRASVELD, als bij afwezigheid van den Minister SCHIMMELPENNING (1) met de zaken dezer Republiek te *Parijs* belast, aan te schrijven om bij eene officieele nota aan het Fransche Gouvernement te kennen te geven, dat door de verschijning van de Britsche uitrusting op onze kusten en meer bijzonder door de sommatie aan den commandant van het Hollandsch eskader ter reede van *Texel* en aan die van de landmacht, aldaar geposteerd, alsook door de gedrukte manifesten, zoo van den Generaal ABERCROMBIE als van den voormaligen Erfstadhouder, thans alle twijfel omtrent de eigenlijke bestemming der uitrusting opgeheven zijnde, het Bataafsch Gouvernement wel alle nadrukkelijke middelen tot eene manhafte verdediging heeft voorbereid en zal bezigen en ook vertrouwt, dat dezelve aan het oogmerk zullen beant-

(1) SCHIMMELPENNING was op reis hierheen, om zooals hij jaarlijks gewoon was te doen, den verjaardag zijns vaders in den familiekring te vieren. Den 26sten Augustus kwam hij in *Den Haag* aan.

woorden; maar dat men echter niet zonder vrees is, van in die verdediging tekort te zullen schieten, indien de vijanden hunne gansche macht tegen dit Gemeenebest richtende, hetzelve op onderscheidene poincten mochten aanvallen — en vooral ook indien de Koning van *Pruisen* de demarcationslinie, hetzij dan oogluikend, hetzij gedwongen, op eenigerhande wijze liet schenden, en daardoor de Republiek tegelijk van de zee- en landzijde wierd aangevallen; dat ook in zulk een geval kwaadaardige uitstrooisels, alsof er geheime onderhandelingen tusschen het Hof van *Berlijn* en de *Fransche Republiek* omtrent de overgave van deze Republiek plaats hadden en deze voorbereid en bestemd was, alsdan met kracht zouden werken om den moed van het beste gedeelte der Natie uit te dooven en de gemoederen tot een vergelijk te neigen; dat het dus om alle deze redenen, in dit tijdsgewricht dringend was, eene openlijke en onbewimpelde verklaring van het Fransche Bewind te ontvangen, dat hetzelve deze Republiek nimmer aan hare vorige onderdrukkers zoude ten prooi geven; dat alles wat men van onderhandelingen met *Pruisen* uitstrooide, kwaadaardige verzinningen waren, en dat men van de *Fransche Republiek* den krachtdadigsten bijstand te wachten had; dat wijders deze openlijke verklaring door dadelijke demonstratiën behoorde vergezeld te gaan, zoo door het laten opmarcheeren van troepen naar de Bataafsche grenzen (waardoor tegelijk de Belgische kusten zouden worden gedekt), als door zoodanige diplomatieke *démarches* als het geschiktst waren om den voormelden laster op eene *éclatante* wijze te doen verstoppen.

De uitstrooisels, waarvan in dit besluit sprake is, waren niet geheel verzonnen. Wij hebben gezien, hoe FREDERIK WILLEM III den 2den Juni te *Petershagen* zich bijna naar de zienswijze van zijn Minister HAUGWITZ geschikt had, om deel te nemen aan den coalitie-oorlog tegen *Holland*, maar hoe zijn afkeer van den oorlog toch weder de overhand had behouden (1). Te *Berlijn* scheen nog éénmaal — nadat SUWAROW MACDONALD aan de *Trebia* geslagen (18 en 19 Juni) en de algemeene toestand zich meer ten nadeele van *Frankrijk* gewijzigd had — HAUGWITZ' politiek te zullen zegevieren, doch weder nam de Koning de hem afgedrongen toestemming terug (17 en 21 Juli); de Russische en Engelsche gezanten PANIN en GRENVILLE verlieten daarop de Pruisische hoofdstad.

Toch meende FREDERIK WILLEM iets voor *Holland* en ook voor zijn eigen, aan den linkeroever gelegen *Rijnland* te moeten doen. HAUGWITZ ontving tezelfder tijd de opdracht om onderhandelingen te openen met de Fransche Regeering, ten einde deze over te halen tot vrijwillige ontruiming van *Holland* en het linker *Rijnoevergebied*.

Van die onderhandelingen nu was het gerucht der Bataafsche Regeering ter oore gekomen. Het oogenblik scheen gunstig. Het wapengeluk had der *Fransche Republiek* den rug gekeerd. *Engeland* was, verbonden met *Rusland*, gereed met de geheime expeditie, welker bestemming men wel

(1) *De Militaire Spectator* 1893, blad. 344.

meende te doorgronden, maar toch niet met zekerheid kende. Het was der Fransche Regeering veel waard, indien men *Pruisen* in zijne neutraliteit kon doen volharden. Zou zij niet wijs handelen met toe te geven?

Zij deed het evenwel niet. Het antwoord aan *Pruisen* was, dat de *Bataafsche Republiek* in het volle bezit was van hare Souvereiniteit en aan deze in geen enkel opzicht werd afbreuk gedaan door de bepalingen van een verdrag, waartoe de Regeering uit vrijen wil hare toestemming had gegeven. SIÉYÈS, die de toestanden te *Berlijn* kende, schijnt de vaste overtuiging te hebben gehad, dat van de zijde van *Pruisen* geen gevaar dreigde, en zijn opvolger in het gezantschap OTTO berichtte dan ook, dat al deed het Pruisische Ministerie die eischen, hij van vertrouwde zijde vernomen had, dat het den Koning daarmede volstrekt geen ernst was. De raadslieden in 's Konings Kabinet en in 's Konings Ministerie werkten niet in denzelfden geest (1). Dat wisten de Bataafsche Bewindslieden evenwel niet. Wél had VAN DER GOES vertrouwelijke berichten uit *Parijs*, dat er bij *Frankrijk* door *Pruisen* gewerkt werd, om ons in de Neutraliteit van *Noord-Duitschland* te doen opnemen, wél had BOURDEAUX in den laatsten tijd ook steeds de meest geruststellende berichten met betrekking tot de inzichten van *Pruisen's* Koning gezonden, doch VAN DER GOES zelf was daar nog niet al te gerust op: »Ik zoude ten minste gaarne zien, dat *Pruisen* zich wat meer prononceerde» (2).

Vóórdat de Fransche Regeering kon antwoorden, gaf de nieuwe gezant FLORENT GUYOT (3) in een schrijven aan den A. v. B. B. dd. 24 Augustus op de meest ondubbelzinnige wijze te kennen, dat het zijne Regeering ernst was, om de *Bataafsche Republiek*, haar bondgenoot, op de krachtdadigste wijze te ondersteunen en eenige dagen later kwam een zeer bevredigend antwoord van het Directoire op het schrijven van het U. B. van 2 Augustus over de wijze, waarop de Fransche pers zich over de gezindheid der Regeeringspersonen hier te lande voortdurend uitliet; de hoop werd daarin uitgesproken, dat eene duidelijke wet spoedig een eind zou maken aan dergelijke uitspattingen van de pers.

Die verklaringen zullen natuurlijk aan het U. B. welkom geweest zijn; want dat de Regeering in moeilijke omstandigheden verkeerde, is niet te ontkennen. Toch schijnt zij, bij het naderende gevaar niet alleen eene flinke houding hebben weten te bewaren, maar zelfs een vertrouwen hebben weten te toonen, die kalmte en gerustheid gaven aan de bevolking. »Ce pays-ci prend une bonne attitude; les troupes iront bien; elles ont deux excellents généraux» — zoo schreef LAFAYETTE, die als balling hier te

(1) Vergelijk PAUL BAILLEU, *Preussen und Frankreich von 1795 bis 1807*. I. Einleitung LI—LIV, en HERMANN HUFFER, *Die Kabinetsregierung in Preussen und Johann Wilhelm Lombard*, bladz. 99—104.

(2) Mr. G. W. VREDE, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek*. Tweede deel. Eerste stuk, bladz. 45—48.

(3) FOUCHÉ, die den 14den Juli zijn geloofsbriefven aan het U. B. had overhandigd, was binnen 14 dagen teruggeroepen, om te *Parijs* als Minister van Politie op te treden.

lande verblijf hield, den 29sten Augustus (1). SCHIMMELPENNINCK gaf den 14den September uit *Parijs* aan VALCKENAER, toenmaals extra-ordinair ambassadeur van de Bataafsche Regeering te *Madrid*, de navolgende schil-dering van den toestand der gemoederen (2):

Ik ben gisteren weder uit ons vaderland alhier geretourneerd. Op het oogenblik, waarop ik in *Den Haag* aankwam (26 Augustus), coincideerde de apparitie van de Engelsche vloot met de transportschepen op onze kusten. Ik vond de geesten van onze wetgevers in 't algemeen, en zelfs zonder onderscheid van eenige nuances in hunne politieke opinie, onbegrijpelijk opgewonden; de leden van het bewind waren op dezelfde hoogte, allen vol vertrouwen op den gelukkigen afloop van eene onderneming, welke men onzen vijand ten duurste meende te kunnen betaald zetten. De Fransche en Bataafsche generaal-officieren waren nog oneindig hooger opgewonden. Men scheen van de nederlaag des vijands zeker. Men beschouwde deze, zoo zij dachten, roekeloze onderneming als een der gelukkigste evenementen, geschikt om onze nationale digniteit weder te verheffen; men zag er reeds het onfeilbaar middel in, om door de gevangen Engelschen, welke men stond te maken, onze gevangen zeelieden te doen uitwisselen. De geheele natie scheen in dit vertrouwen te deelen

Het getuigenis van VON BIELEFELD in zijn brief van 26 Augustus naar *Berlijn* is eenigszins afwijkend van de vorige (3).

. En attendant, malgré la bonne contenance qu'affectent la plupart des membres du Gouvernement, des personnes qui ont eu occasion de les observer plus intimement m'assurent qu'ils sont presque généralement dans le plus grand découragement. Les dispositions des troupes hollandaises paraissent assez peu rassurantes. J'ignore si c'est absolument à l'ivresse ou à un sentiment plus permanent qu'il faut attribuer la conduite d'un bataillon qui en partant pour la *Nord-Hollande* cria: »nous allons au-devant du prince Stadhouder" et voulut forcer ses musiciens à jouer l'air connu »Wilhelmus van Nassauen". Malgré cela le Général DAENDELS montre dans ses lettres, qu'il vient d'écrire de son quartier-général, assez de courage et de confiance dans ses forces.

. Quant aux dispositions de la grande pluralité des habitants elles ne sont certainement pas douteuses; mais malgré leur désir d'un changement il règne encore partout une tranquillité extérieure.

Il n'en paraît pas moins imprudent d'avoir entièrement dégarni de troupes les villes d'*Amsterdam* et de *Rotterdam* et j'apprends qu'on fera à ce sujet des représentations au Général BRUNE.

(Wordt vervolgd.)

-
- (1) Mémoires, correspondance et manuscrits du Général LAFAYETTE (Bruxelles 1839).
 (2) Bibliotheek der Leidsche Universiteit.
 (3) Portefeuille *Ontcijferde brieven*.

REPETEERKARABIJNEN.

Terwijl de Nederlandsche militaire tijdschriften in de laatste jaren meermalen belangrijke opstellen bevatt'en over de nieuwere infanteriebewapening in de voornaamste Europeesche legers (1), werd daarin tot heden door mij — en wellicht door velen met mij — een overzicht van de bewapening der hedendaagsche cavalerie gemist.

De tijd, waarin de meeste officieren hunne belangstelling in de veranderingen op krijgskundig gebied niet verder uitstrekten dan tot zaken, op hun eigen wapen betrekking hebbende, ligt verre achter ons! Steeds vaster wortelt zich de overtuiging, dat de zoo noodige samenwerking der wapens op het slagveld bevorderd wordt door bestudeering van elkanders wenschen en behoeften.

Veel wordt daarom gevegd van den officier, die er prijs op stelt met zijn tijd mede te leven, die, nu en dan, ook een eigen oordeel wil vormen over nieuwigheden op zijn vak betrekking hebbende. Niet ieder heeft tijd en gelegenheid de vakliteratuur uit eenige der meestbekende buitenlandsche tijdschriften bij te houden; doch zelden ontbreekt de gelegenheid om de *Nederlandsche* militaire tijdschriften, elk voor zoover zulks hem interesseert, te lezen c. q. te bestudeeren. Die tijdschriften bewijzen daarom een grooten dienst aan vele kameraden, door opname van een, tot zekeren datum bijgewerkt, overzicht van den stand van belangrijke militaire vraagstukken, in den geest van den belangrijken arbeid, dien ik in noot (1) het eerst genoemd heb.

Zoo zouden, dunkt mij, in de eerste plaats onze cavalerie-officieren, doch om evenvermelde redenen ook nog tal van »belangstellenden» zeer gebaat

(1) J. H. VAN DER HEGGE ZIJNEN, »Over den stand der tegenwoordige infanteriebewapening en de infanterietactiek der laatste twee jaren» (*Mil. Spectator* 1893).

H. en B., »Over de verandering der infanteriebewapening in de voornaamste Europeesche legers» (*Mil. Spectator* 1888).

V. S., »Een overzicht der infanteriebewapening in de voornaamste staten van Europa» (*Mil. Gids* 1888 en 1889).

»Draagbare wapenen» en »Repeteergeweren» (Verspreide artikelen in het *Militair Weekblad* 1892 en 1893), enz.

zijn, wanneer een der Nederlandsche tijdschriften een overzicht wilde geven van den tegenwoordigen stand der *cavalerie*bewapening in de moderne legers. Aan gegevens daarover ontbreekt het niet, doch het verzamelen, rangschikken en afwerken der overal verspreid te vinden opgaven vorderen tijd en inspanning, die niet altijd beschikbaar zijn. Voor zoover mijn weten gaat, wordt ook in de buitenlandsche literatuur een bijgewerkt overzicht van den stand der cavaleriebewapening gemist; reden te meer om het voor onze tijdschriften te wenschen.

In de hoop dat anderen zich, na deze roepstem, tot taak zullen stellen dat overzicht te leveren, meende ik die taak te kunnen vergemakkelijken, door de aantekeningen, welke ik ten behoeve van mijn werkring over repeteerkarabijnen heb verzameld, ter plaatsing in dit tijdschrift aan te bieden.

De verzoeking om aan die aantekeningen eenige beschouwingen vast te te knoopen, mede naar aanleiding van het voornemen der Regeering om ook onze cavalerie met eene repeteerkarabijn uit te rusten, is mij te sterk; zoodat ik mij ten doel gesteld heb, achtereenvolgens te behandelen:

- 1°. De Duitsche 8 mM. repeteerkarabijn M. 1888.
- 2°. De Oostenrijksch-Hongaarsche 8 mM. repeteerkarabijn M. 1890.
- 3°. De Fransche 8 mM. repeteerkarabijn M. 1890.
- 4°. De Zwitsersche karabijn.
- 5°. Mededeelingen over nieuwe karabijnen in Turkije, Engeland, Rumenië, Argentinië, België en Italië.
- 6°. De Nederlandsche proefkarabijn van 6,5 mM.
- 7°. Beschouwingen naar aanleiding van de behandelde karabijnen.

Men meene niet, dat ik, door *deze* »bijdrage tot het gewenschte overzicht” te kiezen, — daar waar mijn tijd niet toelaat het geheel onder handen te nemen, — de blanke wapenen gering schat.

Integendeel geloof ik, dat het vraagstuk »abel, pallas of lans?” nog altijd het meest gewichtige in de cavaleriebewapening is. In het onlangs verschenen 2de stuk van het 1ste gedeelte van het *Leerboek der Tactiek voor de cadetten van alle wapens*, door A. HOOGBOOM en G. J. C. A. POP, komt op bladz. 185—189 een boven mijn lof verheven resumé voor van de heerschende inzichten ten aanzien van die blanke wapenen; doch over de nieuwste vuurwapenen der ruitery zijn de beschouwingen karig. Toch laten de geachte Schrijvers de karabijnen voldoende tot haar recht komen, waar zij er van zeggen: »Wil de cavalerie voorts die mate van zelfstandigheid ontwikkelen, welke in de eerste plaats voor de verrichting van den strategischen veiligheidsdienst wordt vereischt, dan behoort elk ruiter over een vuurwapen te beschikken, dat aan den eisch van een geringer gewicht dan het infanteriegeweer, een groote trefkans en een verre dracht moet paren.”

Na aldus de motieven voor dezen mijn arbeid te hebben blootgelegd, ga ik tot het eigenlijke onderwerp over en om daarbij niet in wijdloopige beschrijvingen der karabijnen te vervallen, zal ik mij tot die zakelijke mededeelingen be-

palen, welke de uitgangspunten voor de toegezegde beschouwingen moeten vormen. Voor hen, die de een of andere karabijn meer »en detail» wenschen te bestudeeren, zal ik zooveel mogelijk de mij bekende bronnen, onderaan de bladzijden vermelden.

1. De Duitse 8 mM. repeteerkarabijn M. 1888 (1).

In Duitschland zijn de cavalerie, de pioniertroepen en de treinsoldaten bewapend met de »Karabiner '88», terwijl de vestingartillerie het »Gewehr '91» heeft, dat slechts ondergeschikte verschillen met de karabijn vertoont en daardoor 60 G. zwaarder is.

De karabijn is naar dezelfde beginselen geconstrueerd als het »Deutsche Gewehr '88» waarvan de inrichting hier als bekend ondersteld wordt; zij verschiet dezelfde patronen als dat geweer.

De karabijn is evenwel lichter dan het geweer (3,1 tegen 3,8 KG.), hetgeen in de eerste plaats verkregen is door een korteren loop (de lengte van den karabijnloop is 450 mM., die van het geweer '88 bedraagt 760 mM.). De loopmantel is aan de voorzijde door den bovenband met den loop verbonden en heeft geen haft voor een stootwapen; ook ontbreekt de onlaadstok. Overigens vindt men kleine verschillen aan korrel, slot en beslag met de overeenkomstige deelen van het geweer.

De korrel wordt beschermd op eene wijze, die aan den mondingband der Nederlandsche cavaleriekarabijn doet denken. De grendelknop is omgebogen. Standvizier 250 M., kleine klep 350 M. (beide als bij het geweer), groote klep van 450 M. tot 1200 M. (gew. 2050 M.). Lengte van het geheele wapen 0,95 M. (gew. z. b. 1,245 M.). In het *Armee-Verordnungsblatt* N°. 1 van 17 Januari 1895 komt een uittreksel voor uit het Keizerlijk besluit van den 10den te voren, waarin ten aanzien van de karabijn is bepaald, dat zij aan den zadel bevestigd, achter het rechterdijbeen van den ruiter zal worden gedragen, zoodanig dat het wapen verticaal hangt (*Mil. Weekblad* 1895, bladz. 9).

2. De Oostenrijksch-Hongaarsche 8 mM. repeteerkarabijn M. 1890 (2).

In Oostenrijk-Hongarije dient de »8 mM. Repeteercarabiner M. 1890» uitsluitend tot bewapening der cavalerie. De technische troepen hebben het Repetier-Extracorps-Gewehr M. 1890, dat slechts in beslagdeelen — voor

(1) HOLZNER, »Moderne Kriegsgewehre». *Mittheilungen Art. und Geniewesens* 1891. Heft 9, Notizen, Seite 165—168.

Der Karabiner 88 und seine Munition. Mit Anhang, enthaltend Auszug aus der Schiessvorschrift von 1890. Für den Unterricht der Manschaften. 2te Auflage. Mit 17 Abbildungen. Berlin 1894. 9 kr.

(2) *Mittheilungen Art. und Geniewesens* 1891, Heft 5.

MARESCH—MAUDRY, *Waffenlehre für Officiere.* 3te Auflage, Heft 3, § 43.

A. WEIGNER, *Die 8 mM. Handfeuerwaffen in Oesterreich-Ungarn.* Wien 1892.

eene andere draagwijze — en door de inrichting voor de bajonet M. 1888 van de karabijn verschilt. De treinsoldaten zijn met het WERNDL-geweer bewapend.

De karabijn verschiet dezelfde munitie als het repeteergeweer M. 1888/90; ook de verpakking der munitie is analoog. De loop verschilt van die van het geweer slechts in lengte.

Lengte karabijnloop 498 mM.; geweerloop 765 mM.; versch 267 mM.

Lengte karabijn 1,005 M.; lengte geweer z. b. 1,281 M.; versch. 0,276 M.

Gewicht karabijn 3,3 KG.; gewicht geweer z. b. 4,4 KG.; versch. 1,1 KG.

Het vizier is in hoofdzaak naar dat van het geweer geconstrueerd, doch mist den dwarsarm voor eene tweede vizierlijn en heeft eene andere verdeling.

Standvizieren voor 300 en 500^x (normaal het laatste).

Linkervleugel: verdeelingen voor 6-, 10-, 14-, 18 en 2200^x.

Het sluitmechanisme behoort, evenals dat van het geweer, tot de rechte grendelsluitingen (Geradzugkolbenverschluss), doch is ingericht tot centrale opvang van den terugstoot (centraler Warzenverriegelung) terwijl de opvang bij het geweer — zooals bekend — met behulp van een valblok aan de onderzijde van het sluitstuk geschiedt.

Het repeteerstelsel komt met dat van het geweer overeen, d. w. z., de karabijn heeft een vast magazijn onder het staartstuk, ingericht voor pakjeslading met 5 patronen, en geen magazijnsper.

De kolf heeft eene cilindrische uitholling tot vermindering van het totale gewicht en tot regeling van de ligging van het zwaartepunt.

De karabijn wordt op den rug gedragen (en bandoulière).

3 De Fransche 8 mM. repeteerkarabijn M. 1890 (1).

In Frankrijk is de cavalerie sinds 1891 met een 8 mM. repeteerkarabijn bewapend, waarvan 2 modellen bestaan. Het eene is bij de kurassiers, het andere bij de overige cavalerie in gebruik. Het laatstgenoemde komt hier in beschouwing; de getallen, die op de kurassierkarabijn betrekking hebben, zullen tusschen [] worden geplaatst.

De (cavalerie-) karabijn is geconstrueerd voor dezelfde patroon als het LEBEL-geweer M. '86. De loop verschilt van dien van het geweer — dat wij als bekend onderstellen — slechts in lengte.

Lengte karabijnloop 453,4 mM., geweerloop 800 mM.; verschil 347 mM.

Lengte karabijn 0,945 M. [0,95], geweer z. b. 1,307 M.; versch. 0,362 [0,357] M.

Gewicht karabijn 3 KG. [2,98], geweer z. b. 4,2 KG.; versch. 1,2 [1,22] KG.

Het vizier is een trap- en raamvizier, in hoofdzaak geconstrueerd als bij het geweer, doch met eene andere verdeling. De 5 trappen van het voetstuk

(1) HOLZNER, »Moderne Kriegsgewehre». *Mittheilungen Art. und Geniewesens* 1891, Heft 9, Notizen, Seite 172—175, waar ook Fransche bronnen worden opgegeven, en Tafel 22.
MARESCH-MAUDRY. *Waffenlehre, u. s. w.*, 3te Auflage, Heft 3, § 46.

dragen de cijfers 2, 4, 6, 8 en 10 (\times 100 M.), het rechtergedeelte van het raam heeft verdeelingen voor de afstanden van 1100—1900 M., opklimmende met 200 M.; het linkergedeelte heeft verdeelingen van 50 tot 50 M. Geen keep op den voet van het raam, doch bovenop één voor 200 M.

Het sluitmechanisme verschilt slechts in enkele détails van dat van 't geweer M. 1886 (samengestelde grendelsluiting met centrale opvang van den terugstoot). Het staartstuk heeft namelijk, met het oog op het aanbrengen van een magazijn er onder (in plaats van in de voorlade, zooals bij het geweer), dergelijke wijzigingen ondergaan als ons geweer M. '71, toen het getransformeerd is in het geweer M. $7\frac{1}{28}$. De grendelknop is omgebogen, als bij de Duitse karabijn. Het repeteerstelsel is (in tegenstelling met het verouderde stelsel bij het LEBEL-geweer) op de hoogte van de nieuwste inzichten gebracht. Vast magazijn onder den loop voor pakjeslading met 3 patronen. Geen sper. Het z. g. BERTHIER-geweer schijnt als voorbeeld voor de repeteerinrichting te hebben gediend.

De patronen liggen in de houders als bij ons proefgeweer; gevulde houder dus omkeerbaar.

De verpakking geschiedt als volgt:

2 houders in een cartonnen doos; 6 dozen in een pak; 30 pakken = 1080 patronen in een blikken kist.

De kolf is uitgehold met hetzelfde doel als bij de Oostenrijksche karabijn.

De cavalerie draagt deze karabijn, evenals in Oostenrijk op den rug, daartoe zijn op zijde van de, uit een stuk vervaardigde, lade draagringen aangebracht. De kurassierkarabijn — die een grooteren kolfhoek heeft — wordt aan den zadel medegevoerd in een lederen foudraal en heeft aan de kolf twee lederen bekleedsels; zij mist daarentegen de draagringen en weegt daardoor, niet-tegenstaande de grootere lengte, nog 20 Gr. lichter.

4. De Zwitsersche 7,5 mM. karabijn M. '93 (1).

De bondsregeering besloot in het laatst van 1893 tot de aanneming eener, door de firma MANNLICHER (*Steyr*) aangeboden, repeteerkarabijn van 7,5 mM. voor de bewapening der Zwitsersche cavalerie. De karabijn verschieft dezelfde munitie als het infanteriegeweer M. 1889, doch heeft, behalve de inwendige inrichting van den loop, weinig met dat geweer gemeen. Het was niet doenlijk het lange sluitstuk van het stelsel SCHMIDT op de karabijn toe te passen. Het slot is daarom gewijzigd; het mechanisme dezer karabijn vertoont nu veel overeenkomst met dat der Oostenrijksche.

(1) *Schweizerische Zeitschrift für Artillerie und Genie* 1893, Heft 11.

Organ der militär-wissenschaftlichen Vereine 1894, Band 48, Seite 40.

R. WILLE, *Fortschritt und Rückschritt des Infanteriegewehrs*. Berlin 1894. Seite 166.

Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine. März 1894. Seite 356.

Het wapen is ingericht voor pakjeslading, met 6 in stede van 12 patronen, zij liggen in het magazijn als bij het infanteriegeweer. Geen magazijnsper. De nieuwe houderconstructie is eene vinding van Director FREY in *Neuhausen*. Lengte karabijnloop 550 mM., id. geweerloop 780 mM.; verschil 230 mM. Lengte karabijn 1,02 M., id. geweer 1,302 M.; verschil 0,28 M. Gewicht karabijn 3 KG., id. geweer 4,3 KG.; verschil 1,3 KG. De loop heeft geen mantel, doch een houten handbeschermer. Het vizier is verdeeld tot 1200 M. Het wapen wordt aan den zadel medegevoerd.

5. *Verspreide berichten over repeteeerkarabijnen in eenige andere rijken.*

Turkije. Generaal WILLE ontleent, op bladz. 63 van zijne bekende studie over »*Neue Gewehre*», aan de *Politische Correspondenz* de mededeeling, dat de Turksche regeering in 1888 bij MAUSER, tegelijk met 500.000 geweren M. '87 van 9,5 mM., ook 50.000 karabijnen van hetzelfde stelsel bestelde.

Hiervan waren op het einde van het jaar 1890 circa 6000 stuks gereed, toen men de vervaardiging staakte, omdat men van stelsel wilde veranderen. Nu schijnt die regeering het stelsel KRAG-JÜRGENSEN en het kaliber 7,65 mM. gekozen te hebben en de levering aan de wapenfabriek te *Steyr* (MANNLICHER) te willen opdragen. Latere berichten omtrent het karabijnvraagstuk in Turkije vond ik niet.

Engeland. In het *Offizier-Taschenbuch für 1894* (Braunschweig) komt op bladz. 133 de mededeeling voor, dat voor de Engelsche cavalerie een MARTINI-METFORD-karabijn is ingevoerd, die dezelfde patroon als het Engelsche infanteriegeweer M. '89 verschiet. Nadere gegevens ontbreken mij (1).

Rumenië (2). In het »*Bericht über die Handfeuerwaffen 1893*» der bekende v. LÖBELL'S *Jahresberichte* komt op bladz. 385 de mededeeling voor, dat in Rumenië voor de cavalerie een karabijn M. 1893 is vastgesteld, die zich van het infanteriegeweer M. '93 slechts door korteren loop, kortere lade, omgebogen grendelknop en andere beslagdeelen onderscheidt. Zij wordt door de fabriek te *Steyr* geleverd. Vermoedelijk zal deze karabijn groote overeenkomst hebben met de Nederlandsche proefkarabijn van 6,5 mM.

Argentinië. In R. WILLE'S *Fortschritt und Rückschritt des Infanteriegewehrs* komen op bladz. 187 belangrijke gegevens voor over de karabijn »MAUSER Modelo argentino '91», waaraan ik het volgende ontleen:

(1) Reeds was dit artikel ter plaatsing aan de Redactie van *De Mil. Spectator* aangeboden, toen de Memorie van Antwoord betreffende de wet tot aanvulling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1895 verscheen. Nu mij de tijd gelaten is om mijn artikel in verband met die Memorie te herzien, teken ik hier aan, dat bijlage B dier Memorie de Engelsche karabijn als enkellader vermeldt.

(2) Bijlage B van de in noot (1) genoemde Memorie van Antwoord vermeldt een Belgische karabijn M. 1892 (dus ingevoerd), daarentegen achter Rumenië een enkellader M. 1878 (dus de repeteeerkarabijn nog niet ingevoerd).

De karabijn verschiet dezelfde munitie als het geweer »MAUSER Modelo argentino '91'' van 7,65 mM.

Lengte karabijnloop 448 mM., id. geweerloop 741 mM.; verschil 293 mM.

Lengte karabijn 0,94 M., id. geweer 1,235 M.; verschil 295 mM.

Gewicht karabijn 3,272 KG., id. geweer 3,9 KG.; verschil 0,628 KG.

De loop heeft geen mantel, doch een houten handbeschermer.

Raamvizier met verdeeling tot 1200 M.; standvizier = 250 M.

Samengestelde grendelsluiting met centrale opvang van den terugstoot. Magazijn onder het staartstuk voor 5 patronen.

België (1). In België is sinds 1892 in beproeving eene karabijn, die naar dezelfde beginselen als het geweer M. 1889 is ingericht en dezelfde munitie verschiet. De karabijn is 1 M. lang en weegt 3,25 KG.; de grendelknop is omgebogen (v. LÖBELL's *Jahresberichte* over 1892, bladz. 314). Na eene beproeving op kleine schaal met 12 exemplaren is in 1893 eene grootere met 200 exemplaren, over 3 regimenten cavalerie verdeeld, ondernomen (v. LÖBELL's *Jahresberichte* over 1893, bladz. 366). De eindbeslissing is mij niet bekend.

Italië. Volgens de *Giornale d'Artigliera e Genio* N°. 5 van 1893 heeft de Italiaansche Minister van Oorlog, bij besluit van 15 Juli 1893, voor de bewapening der cavalerie eene nieuwe karabijn van 6,5 mM. aangenomen, die »Moschetto M. 1891'' zal heeten (*Revue d'Artillerie*, Décembre 1893).

6. De Nederlandsche proefkarabijn van 6,5 mM.

In Nederland is nog altijd de karabijn M. '70, stelsel REMINGTON, het vuurwapen der cavalerie. In een onlangs verschenen brochure van den kapitein der infanterie L. BRENDER à BRANDIS, getiteld »De millioenen-aanvraag voor geweren en karabijnen'', komt op bladz. 22 de zinsnede voor: »Is de bewapening van onze infanterie thans achterlijk te noemen, omtrent het vuurwapen van de cavalerie mag gezegd worden, dat het geheel verouderd is'' een uitspraak die, dunkt mij, geen ernstige tegenspraak zal uitlokken.

Dat onze Regeering overtuigd is van de noodzakelijkheid om onze cavalerie een beter vuurwapen te geven, is ten vorigen jare gebieken uit: »de indiening van een ontwerp van wet, tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der staatsbegroting met $\pm 2\frac{1}{2}$ millioen gulden, makende deze som een deel uit van de 9 millioen gulden, benoodigd voor eene nieuwe bewapening met MANNLICHER-repeteergeweren en repeteerkarabijnen van 6,5 mM. kaliber'' (dezelfde brochure, bladz. 23).

Hieruit valt af te leiden, dat de keuze van ons krijggsbestuur voor het

(1) Zie noot (2) vorige bladzijde.

toekomstig vuurwapen onzer cavalerie gevallen is op de karabijn, die reeds twee jaar in beproeving is (*Mil. Weekblad* van 9 Maart 1893) en die, als ik het goed begriep, in dezelfde verhouding staat tot het voorgestelde infanteriegeweer, als in Duitschland de »Karabiner '88" tot het »Gewehr '88".

De inrichting van het Nederlandsche proefgeweer van 6,5 mM. mag als bekend ondersteld worden. Immers sinds begin 1893 bezitten wij een *Voorschrift omtrent de inrichting en de behandeling van het ter invoering voorgestelde geweer van het kaliber van 6,5 mM. en van zijne munitie* (1).

Een dergelijk voorschrift betreffende de voorgestelde karabijn, verscheen nog niet in druk, doch een ontwerp-voorschrift werd mij door een kameraad welwillend ter inzage verstrekt. Ik hoop geen onbescheidenheid te begaan, door een en ander aan dat ontwerp te ontleenen. Nu het geweer bekend is, zal dunkt mij van de inrichting der karabijn wel geen geheim gemaakt worden.

De karabijn van 6,5 mM. verschiet dezelfde munitie als het geweer. Zij heeft noch bajonet, noch ontladstok, doch overigens dezelfde hoofddeelen als het geweer.

Lengte karabijnloop 450 mM., id. geweerloop 790 mM.; versch. 340 mM.

Lengte karabijn 0,95 M., id. geweer 1,28 M.; versch. 0,33 M.

Gewicht karabijn 3,31 KG., id. geweer 4,1 KG.; versch. 0,79 KG.

De loop verschilt met dien van het geweer slechts in lengte; het verschil van 240 mM. valt nagenoeg geheel op het getrokken gedeelte, dat bij de karabijn 385 mM. is, tegen 727,5 mM. bij het geweer.

Het vizier behoort tot hetzelfde stelsel als dat van het geweer, doch de vizierklep heeft twee scharnierende armen, die door een spiraalveer steeds naar buiten worden gedrukt. Dienovereenkomstig zijn in de binnenwanden van beide vleugels van het voetstuk insnijdingen, waarvan er voor elken stand slechts één gebruikt wordt. De verdeeling gaat van 400 tot 2000 M.; op den rechtervleugel staan de even, op den linker- de oneven honderdtallen.

Op de linkerzijde van den haanpal staat het woord »Rust". De handbeschermer ontbreekt.

Het beslag bestaat uit de volgende deelen: de band met kordonsleuf (vóór het vizier, de sleuf links); de bandveer; de steunplaat voor den tap van het staartstuk met schroef; de magazijnschroef; de kruisschroef met koker; de kordonplaat (met drie schroeven links tegen de kolf bevestigd), waaraan de draaibare kordonbeugel met as en schroef (dus geen onderbeugel aan het magazijn); de kolfplaat met twee schroeven.

Bij elke karabijn behoort een karabijnriem met kolf- en bevestigingsriem. Het vaststellen van de draagwijze en van de daarvoor benodigde riemen is natuurlijk van later zorg; voor zoover thans valt na te gaan, bestaat het voornemen de karabijn op den rug te doen dragen (als in Oostenrijk?).

(1) Uitverkocht. Een uittreksel te vinden in het *Mil. Weekblad* van 29 December 1892.

7. Beschouwingen naar aanleiding van de behandelde karabijnen.

In de eerste plaats trekt het de aandacht, dat de moderne legers, tegelijk met of kort na de bewapening hunner infanterie met een repeteergeweer van verkleind kaliber — dus in de laatste 7 jaar — er toe overgegaan zijn om voor de cavalerie eene repeteerkarabijn, *die dezelfde munitie verschiet als het geweer*, in beproeving te nemen. Terwijl de beproeving in enkele landen nog niet tot de invoering heeft geleid, is deze nieuwe cavaleriebewapening in de meeste Europeesche rijken reeds een voldongen feit.

De overeenkomst tusschen de nieuwste geweren en karabijnen strekt zich niet alleen uit tot de gemeenschappelijke munitie, doch ook sluit- en onstekingsmechanisme en repeteerstelsel komen gewoonlijk, op ondergeschikte details na, overeen; waar dit niet het geval is, zooals in Frankrijk en Zwitserland, lag er tusschen de invoering van het geweer en die der karabijn eene groote tusschenruimte, waarin de ervaring als leermeesteres heeft gediend.

De *vizieren* der nieuwe karabijnen zijn over het algemeen naar analoge beginselen als die der geweren geconstrueerd. Terwijl men in sommige rijken, in verband met de begeerde werkzame dracht, eene verdeeling tot 1200 M. voldoende acht, gaat men in andere rijken tot \pm 2000 M., als bij de geweren.

De verschillen tusschen de repeteerkarabijnen en de overeenkomstige geweren, betreffen de volgende punten:

1°. De *lengte* der karabijnen varieert tusschen 0,94 en 1,02 M., die van de geweren zonder bajonet tusschen 1,235 en 1,307 M.; het verschil tusschen 0,24 en 0,357 M. De mindere lengte is hoofdzakelijk verkregen, door het getrokken gedeelte van den loop bij de karabijn 2,5 à 3,5 dM. korter dan bij het geweer te nemen.

2°. Het *gewicht* der karabijnen ligt, in ronde cijfers, tusschen 3 en 3,4 KG., dat der geweren tusschen 3,8 en 4,4 KG.; de verschillen varieren tusschen 0,628 en 1,3 KG. Gemiddeld verschil 1 KG.

3°. Bajonet en ontlaadstok ontbreken bij de karabijnen.

4°. Daar de cavalerie haar vuurwapenen te velde op andere wijze medevoert dan de infanterie, moeten sommige beslagdeelen bij de karabijnen gedeeltelijk anders ingericht, gedeeltelijk anders geplaatst zijn dan bij het geweer; vooral heeft dit betrekking op de kordonbeugels.

Dat bij die repeteerkarabijnen, welke de samengestelde grendelsluiting hebben, de grendelknop omgebogen is, staat mede in verband met de draagwijze. Behalve in Rusland, waar voor de dragonders een geweer is ingevoerd, dat van het drie-streep-geweer der infanterie slechts verschilt door geringere lengte en korter bajonet, wordt nergens voor de cavalerie een stootwapen op de karabijn verlangd. Deze quaestie is voldoende toegelicht op bladz. 189 en 190 van het reeds genoemde *Leerboek der Tactiek*, zoodat ik haar wensch te laten rusten, mij geheel vereenigende met den ook hier te lande aangenomen stelregel, om de cavaleriekarabijn *niet* van een stootwapen te voorzien.

Minder goed kan ik mij vereenigen met de volgende regelen, voorkomende op bladz. 189 van het zoeven genoemde leerboek: »Ten einde de munitie-aanvulling te vereenvoudigen en te verzekeren, behoort het kaliber der karabijn geheel overeen te komen met dat van het door de infanterie gebezigde geweer, zoodat bij beide wapenen desnoods van dezelfde patroon gebruik kan worden gemaakt, wat natuurlijk slechts bij uitzondering behoort te geschieden.»

Mijne bedenkingen betreffen slechts het door mij gecursiveerde gedeelte; met den aanhef kan ik mij volkomen vereenigen. Niet uit zucht tot critiek, doch uit belangstelling in het onderwijs geef ik den geachten Schrijvers in overweging om bij de eerstvolgende uitgave van »verbeteringen en aanvullingen» op hun leerboek, de tegenstrijdigheid tusschen het tweede en eerste gedeelte van den aangehaalden zin weg te nemen, door te laten vervallen de woorden »desnoods» en »wat natuurlijk slechts bij uitzondering behoort te geschieden» en door het woord »kan» als ongecursiveerd te beschouwen.

Waarom ik dit in publieken geschrifte doe? Om, zoo mogelijk, discussie uit te lokken over de volgende beschouwingen en — daardoor de zaak tot klaarheid te brengen.

De vraag ligt voor de hand, waarom kan men de cavalerie niet hetzelfde vuurwapen geven als de infanterie? Ware het mogelijk, dan zou het eene belangrijke vereenvoudiging zijn, niet alleen met het oog op de munitie, maar ook met het oog op aanmaak, herstelling, verwisselstukken, onderwijs en het overnemen van elkanders taak in sommige momenten van den oorlog; het strijden naast elkander

In de leerboeken over draagbare wapenen worden over het algemeen aan de cavaleriekarabijn als eischen gesteld, dat de lengte niet veel meer dan 1 M., het gewicht niet veel meer dan 3 KG. mag bedragen.

Bij medevoering aan den zadel is zeker de lengte van 1 M. als maximum te beschouwen; bij het dragen van de karabijn op den rug blijft het wenschelijk de lengte niet grooter te nemen.

Elke vermindering in belasting spaart de krachten van het paard, resp. van den ruiter. Wilde men aan den eenen kant, met het oog op deze omstandigheid, liefst 3 KG. als maximum gewicht voor de karabijn stellen, aan den anderen kant mocht de terugstoot bij eenigszins langdurig vuur niet ondragelijk worden en daarvoor was men verplicht het gewicht van de karabijn niet kleiner te nemen dan 3 KG., ja zelfs een gewicht van 3,3 KG. toe te laten.

Intusschen is het — door vermindering van het kaliber, waaraan vermindering van het projectielgewicht gepaard ging, en door invoering van voortdrijvende middelen, die uit eene kleinere massa eene grootere energie beschikbaar stellen — mogelijk geworden de aanvangssnelheid op te voeren zonder ten behoeve van een dragelijken terugstoot het gewicht van het wapen te moeten vermeerderen. Een en ander kan uit de volgende samenstelling blijken.

Nieuwe geweren en karabijnen.	Kaliber in M.	Gewicht kogel in KG. (p)	Gewicht lading in KG. (p ₁)	Gewicht vuurwapen zonder bajonet in KG. (p ₂)	Aanvaankelijke snelheid van den kogel in M. (v)	Tergstootsnelheid in M. $v_s = \frac{p + p_1}{v}$ (1)	Arbeidsvermogen van het wapen bij terugstoot $A = \frac{p v_s}{2g}$ KG. M.	Lengte van het getrokken deel der ziel (2)		Toelichtingen.
								in m.	in kalibers (afgerond)	
Nederlandsch geweer M. ⁷¹ / ₈₃	41	0,025	0,005	4,52	450	2,74	1,729	775	70	(1) Ofschoon voor de nieuwe kruissoorten nog uitgemakt moet worden, dat in deze formule van PROBERT P_1 juist is, kan de formule — faute de mieux — goede diensien bewijzen om verschillende vuurwapenen ten opzichte van den terugstoot te vergelijken (zie WILLE, <i>Das kleinste Gewehrkaliber</i>). (2) Deze kolommen komen verderop ter sprake. (3) Volgens <i>Offizier-Taschenbuch</i> für 1894. De in noot (1) op blad. 284 genoemde Memorie van Antwoord vermeldt daarentegen in bijlage A 610 en in bijlage B 570 M.
Nederl. cavalerie-karabijn M. 1870. . .	41	id.	id.	3,25	440	3,47	1,994	478	43	
Fransch geweer M. 1886.	8	0,015	0,0028	4,48	632 (3)	2,48	1,310	727,5	91	
Fransche karabijn M. 1890.	8	id.	id.	3	610 (3)	3,335	1,700	436,4	55	
Oostenrijksch geweer M. ⁸⁸ / ₉₀	8	0,0158	0,00275	4,4	620	2,42	1,313	694,4	87	
Oostenrijksche karabijn M. 90.	8	id.	id.	3,3	580	3,02	1,534	436,4	55	
Duitsch geweer M. 88.	7,9	0,0146	id.	3,8	640	2,69	1,402	720	91	
Duitsche karabijn M. 88.	7,9	id.	id.	3,4	590	3,041	1,460	383	49	
Nederlandsch proefgeweer 1893.	6,5	0,0105	0,00245	4,1	732	2,103	0,924	727,5	112	
Nederlandsche proefkarabijn 1893.	6,5	id.	id.	3,31	670	2,502	0,894	385	39	

De slotsom, waartoe men bij de bestudeering der karabijnen geraakt, is deze, dat men in de practijk aan de karabijnen eene lengte van ± 1 M. en een gewicht van 3 à 3,3 KG. geeft en dat deze maten oordeelkundig zijn gekozen (1).

Het moderne infanteriegeweer, dat (zonder bajonet) gemiddeld 1,3 M. lang is en 3,8 tot 4,4 KG. weegt, kan dus niet onveranderd tot bewapening der cavalerie dienen. Wel is het mogelijk de cavalerie een vuurwapen te geven, dat dezelfde munitie verschiet als het geweer, zonder de grenzen voor lengte en gewicht der karabijn te overschrijden. Wij hebben dan ook gezien dat in vele rijken een karabijn is ingevoerd, die niet alleen dezelfde munitie verschiet als het infanteriegeweer, doch waarvan de loop inwendig *gelijk* is aan dien van het geweer, behalve dat het getrokken gedeelte bij de karabijn 0,25 à 0,35 M. korter is.

Wil men uit de karabijn dezelfde munitie *kunnen* verschieten, als uit het geweer, dan moet *de kamer* van het eerste wapen ook *indentisch* zijn aan die van het geweer. Immers van een *kleinere* kamer kan geen sprake zijn; een *wijdere* zou de hulzen doen scheuren, een *langere* zou den kogel niet op zijne plaats brengen. »Wat is er dan ook tegen, om bij de karabijn steeds dezelfde munitie te gebruiken als bij 't geweer?» hoor ik vragen. Tegenwoordig slechts dit ééne, dat, *door den korteren loop*, de karabijn aan denzelfden kogel een geringere aanvangssnelheid geeft dan het geweer (vergelijk de kolom 6 der samenstelling met kolom 9 en 10); doch dit nadeel moet men in den koop nemen, daar waar door de cavalerie een lengte van ongeveer 1 M. wordt geëischt.

En al verkrijgt de kogel uit de karabijn — omdat de expansie der kruitgassen er minder lang op werkt — niet zulk eene groote aanvangssnelheid als die uit het geweer, de snelheid die hij krijgt is voor de practijk voldoende.

»Die Durchslagsleistung des Karabiners entspricht ungefähr der des Gewehres '88" leest men op bladz. 132 van het *Offizier-Taschenbuch für 1894* onder »Deutschland", terwijl hetzelfde boekje tal van gegevens verschaft om de »Leistung" van de Duitsche en Oostenrijksche karabijnen te vergelijken met die der geweren van hetzelfde kaliber. Het meest nadeelige gevolg van de geringere aanvangssnelheid, die de kogel uit de karabijn verkrijgt, ligt in de mindere gestrektheid van de baan. In het oog vallend groot is het verschil intusschen niet, zooals kan blijken uit de volgende samenstelling, aan genoemd *Taschenbuch* ontleend voor den toestand in Oostenrijk (2).

(1) Het gewicht van de Nederlandsche proefkarabijn staat aan de maximum grens. Zou het niet verminderd kunnen worden door uitholling van de kolf, evenals in Oostenrijk en Frankrijk? Of is de ligging van het zwaartepunt dan minder gunstig?

(2) Van de gelegenheid mij aangeboden, om den schat van gegevens der bijlagen A en B van de Memorie van Antwoord te benutten, maak ik gebruik om hieraan een uitgebreider samenstelling toe te voegen (zie bijlage).

Afstanden in M.	Bestreken ruimte, tegen infanterie H. 1,8 M., bij aanslaghoogte = 1,5 M.	
	Karabijn M. '90.	Geweer, met patroon M. '90.
300	300	300
600	90	98
900	42	46
1200	25	27
1500	17	18
1800	12	12

Het is duidelijk, dat men bij geweren en karabijnen van hetzelfde kaliber, aan denzelfden kogel *dezelfde* aanvankelijke snelheid kan geven, door bij de karabijn de lading en daarmede het ladingsquotient grooter te nemen (1).

Dit is dan ook wel voorgesteld, misschien (vroeger?) toegepast, doch bij de hiervoren behandelde karabijnen is dat niet het geval. Neemt men, *bij gebruik van hetzelfde voortdrijvend middel*, bij de karabijnpatroon de lading grooter, dan moet de huls en daarmede de kamer grooter worden dan bij het overeenkomstig geweer (2) en dan *kan* men, mijns inziens, daaruit *niet*, zelfs niet bij uitzondering, de infanteriemunitie verschieten. Deze overwegingen hebben mij geleid tot het voorstel aangaande de correctie op bladz. 189 van het *Leerboek der Tactiek voor de cadetten van alle wapens*, 1894.

Nu nog een andere vraag! *Kan de infanterie niet een korter en lichter vuurwapen verkrijgen en kan men zóó niet komen tot een éénheidswapen (op de beslagdeelen na) voor infanterie en cavalerie?*

Het denkbeeld lacht ons toe, want met afname van lengte en gewicht van het wapen vermeerderd zijne handelbaarheid en vermindert de belasting van den man, of wel men kan hem, met behoud der belasting, meer munitie laten dragen.

Gezaghebbende schrijvers in Oostenrijk (WEIGNER en KROMAR) beweren, dat de loopen der infanteriegeweren langer zijn, dan voor de vuuruitwerking

(1) Wel is waar profiteert men zodoende van de uit de lading te ontwikkelen energie in veel mindere mate dan bij een langeren loop, doch waar de gewenschte aanvangssnelheid wordt verkregen, kan men het nadeel van meer kruit te verbruiken geringschatten.

(2) Ook zal de gasdruk in de karabijnkamer grooter zijn dan die in de geweerkamer, doch aangezien het geen kolossale verschillen betreft en de loopen gewoonlijk een overmaat van sterkte hebben, zal het niet noodig zijn tot «samengestelde constructie» de toelucht te nemen.

noodig is; kan men zonder nadeel de loopen korter maken, dan verdwijnt het onderscheid tusschen de hedendaagsche repeeteergeweren en karabijnen.

Voor zoover ik de bestrijding van het wetsontwerp »tot aanvulling en verhooging van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1895» in de pers heb kunnen volgen, wordt aan de deugdelijkheid der voorgestelde wapenen van 6,5 mM. over het algemeen niet getwijfeld. Doch er zijn stemmen opgegaan om de nieuwe bewapening te verschuiven, of tot de proeven met geweren van 5 mM. alle bedenkingen, die er nu nog tegen bestaan, zullen hebben opgeheven, of tot uit de automatische geweren, die in de laatste jaren zulke groote vorderingen hebben gemaakt, eene keuze voor de bewapening van ons leger kan worden gedaan.

In de Memorie van Antwoord van den Minister wordt ten duidelijkste uiteengezet, hoe dwaas het eenerzijds zou zijn de thans verkrijgbare wapenen van 5 mM. aan te nemen, hoe onverantwoordelijk het anderzijds zou wezen de nieuwe bewapening uit te stellen.

Ofschoon het zich laat aanzien, dat het in de toekomst nog tot *zelfspanners* (het woord genomen in de beteekenis, die WILLE er in de aanstonds te noemen brochure aan geeft) zal komen, omdat hunne constructeurs zeer goede beginselen trachten te verwezenlijken, zijn deze vuurwapenen nu nog te gecompliceerd en te duur om de oorlogsbewapening van een leger te vormen en zou het hoogst onverantwoordelijk zijn »en attendant» den toestand te laten, zooals hij nu is. Ook hier geldt: »Het betere is de vijand van het goede!»

Tot nu (1) heeft — voor zoover mij bekend is — niemand het voorstel gedaan — de totaal benodigde gelden met $\text{X} 144,000 \times f 1,60 = f 230,400$ te verminderen, door in beginsel aan te nemen, dat de infanterie met buksen zal worden bewapend, die, op de beslagdeelen na, overeenkomen met de voorgestelde proefkarabijn.

Aangezien er onder onze volksvertegenwoordigers ook mannen zijn, die blijk geven de geschriften van WILLE e. a. te lezen, of zich door lezers van die geschriften te laten inlichten, kan zelfs op het laatste oogenblik nog een amendement in dien geest verwacht worden en zou het kunnen gelukken daarvoor aannemelijke gronden aan te voeren.

Ofschoon ik geenszins betwijfel of onze Minister zou op zulk een amendement het antwoord niet schuldig blijven en hoewel ik niet bevreesd ben, dat zulk een radicale maatregel gemakkelijk zou worden aangenomen, acht ik het nuttig het voor- en tegen van zulk een amendement in een militair tijdschrift te overwegen. Wel loop ik gevaar, dat deze overwegingen — nu mijn artikel niet meer in de Maartaflevering van *De Militaire Spectator* kan verschijnen —

(1) Medio Februari. Om dit opstel niet te verminken is van omwerking, na aanneming der gewerenwet, afgezien. De lezer gelieve rekening te houden met het tijdstip, waarop deze beschouwingen zijn neêrgeschreven.

publiek domein worden, als het pleit reeds is beslecht, doch ook dan nog kunnen de volgende beschouwingen theoretisch nut afwerpen, wanneer zij discussie uitlokken over de vraagpunten, die zich daarbij zullen voordoen.

Ten voordeele van het onderstelde amendement veroorloof ik mij een eenigszins lang citaat uit eene, ten vorigen jare verschenen studie van den bekenden Generaal R. WILLE, getiteld: *Fortschritt und Rückschritt des Infanteriegewehrs*, en wel de bladz. 52, regel 4—24 van boven:

»Die gegenwärtig eingeführten Gewehre sind ohne Bajonett 120 bis 130 cM. und ihre Läufe 70 bis 80 cM. lang. Diese Masse sollen sowohl den Gebrauch als Stosswaffe begünstigen, wie ein mehrgliedriges Feuer ermöglichen. Ob die genannten Gesichtspunkte auch künftighin massgebend sein werden, erscheint zweifelhaft, da nicht nur der Kampf mit blanker Waffe an Bedeutung eingebüsst hat, sondern auch das Mehrgliederfeuer immer seltener Anwendung finden dürfte. Einer sonach vielleicht thunlichen Verkürzung des Laufs würden ballistische Gründe nicht im Wege stehen. Die Länge des gezogenen Teils beträgt beim Oesterreichisch-Ungarischen Gewehr M/88 69,4 cM., bei dem Karabiner M/90 43,6 cM.; die sonstige Laufkonstruktion beider Waffen ist völlig gleich; ebenso verfeuern beide dieselben Patronen (M/90). Dessenungeachtet beläuft sich der Unterschied der Mündungsgeschwindigkeit nur auf 40 M. (Gewehr: 620, Karabiner 580 M.); mithin entfallen auf 1 cM. Lauflänge nicht mehr als $\frac{40}{25,8} = \text{rund } 1,5 \text{ M.}$ Geschwindigkeits-Unterschied.»

»Obwohl der kürzere Lauf eine entsprechende Erleichterung der Waffe gestatten und überdies, bei gleichen Querschnittmassen, gegen Verbiegung durch seitliche Stösse u. dergl. widerstandsfähiger sein würde, ist es doch mindestens zweifelhaft, ob eine wesentliche Verringerung der Länge bei den künftigen Gewehren eintreten wird, bevor die Erfahrungen kommender Kriege praktisch bewiesen haben, dass die jetzt allgemein üblichen Masse entbehrlich sind»

De laatste alinea heeft veel van een slag om den arm. Meer beslist uit zich de — ook door WILLE geciteerde — Major KROMAR in zijne jongste *Neuerungen auf dem Gebiete der Handfeuerwaffen* (Organ der militär-wissenschaftlichen Vereine 1894, Bd. XLVIII, Seite 42), waar wij, achter eene opsomming van de eigenschappen, die volgens Kapitein WEIGNER van een toekomstig oorlogsgeweer geëischt moeten worden, lezen:

»Was ich diesen Punkten noch beifügen möchte, wäre der Wunsch von der bisherigen Lauflänge abzusehen, wodurch die Handlichkeit der Gewehre viel gewinnen würde. Die längen Gewehre sind eine übernommene Gepflogenheit aus früheren Zeiten, die ihre Berechtigung ziemlich verloren haben dürfte. Der Oesterreichische Jäger der früheren Zeit hatte einen »Stutzen«, dessen Lauflänge allen Anforderungen des Gefechtes entsprach. Warum

soll das heute anders sein, wo die Feuerkraft des Gewehres auf einen so hohen Stand gebracht wurde?”

Tot bestrijding van het onderstelde amendement geef ik het woord aan den Kolonel ORTUS.

In zijne, juist te Parijs verschenen, studie *Le fusil de guerre de l'avenir* handelen vooral de bladzijden 190—194 over dit vraagstuk. Ik zou onbescheiden zijn ze hier geheel neer te schrijven, daarom bepaal ik mij tot enkele brokstukken. »Si le combat sur un rang est l'idéal de la tactique nouvelle, il n'empêche que, dans beaucoup de circonstances, la formation sur deux rangs s'imposera, ne serait-ce que contre la cavalerie ou pour augmenter la densité du feu sur un terrain d'un espace limité et restreint.”

»Si l'on veut comparer notre longueur totale de 1^m, 80 avec celle des fusils étrangers, on trouvera qu'elle leur est supérieure. Mais ce n'est pas là un mal.”

»Ces (lees hier *les*) considérations tactiques ne militent pas seules en faveur d'un canon long pour le fusil d'infanterie; il y en a deux autres tout aussi importantes.”

»1°. L'augmentation de la vitesse initiale pour une même charge;”

»2°. L'augmentation de la justesse du tir.”

»1°. *Vitesse*. Veut-on savoir ce que l'on perd de vitesse en raccourcissant le fusil d'infanterie?

»Le canon du LEBEL, dont la longueur, avons-nous vu, est de 0^m, 80, donnait avec la cartouche primitive (1) une vitesse de 603 mètres à 25 mètres de la bouche. En construisant la carabine de cavalerie, on lui a donné un canon minuscule qui n'a que 0^m, 453 de longueur. La vitesse à 25 mètres de la bouche, qui était de 603 avec le fusil, est tombée à 547 avec la carabine, c'est-à-dire 56 mètres de moins, ce qui est énorme. . . .”

»Dans un fusil Villin, arme à bloc d'un mécanisme de culasse court et solide, l'inventeur, allongeant jusqu'à 1 mètre son canon, qui restait néanmoins maniable et n'avait qu'une longueur totale à peine plus grande que celle du LEBEL, obtenait, avec une charge de 3^g,20 de poudre B dans le calibre 8, avec la balle de 13^g,50 et la cartouche du LEBEL, une vitesse de 800 mètres, tandis que dans le LEBEL, avec un canon plus court de 0^m,20, on ne pouvait pas dépasser la vitesse de 750 mètres.

»Pour tendre la trajectoire, il faut augmenter surtout la vitesse initiale de la balle. Prendre un fusil d'infanterie à canon raccourci, c'est perdre

(1) Dit sluit niet uit dat met de gewijzigde patroon eene grootere aanvangssnelheid wordt verkregen. Toch schijnt 632 M. — zooals door meergeenoemd Taschenbuch wordt gegeven — te groot te zijn. Volgens de studiën van den Spaanschen Kolonel DE LA LLAVE is de aanvankelijke snelheid van den kogel uit het LEBEL-geweer 610 M. (*Fortschritt und Rückschritt*, bladz. 182.).

bénévolement une partie des avantages du petit calibre, et cependant nombre de bons auteurs se sont laissé séduire par le mirage d'une arme plus courte et plus maniable encore".

»2°. *Augmentation de la justesse de tir*

»Une arme courte augmente, toutes choses égales d'ailleurs, les écarts angulaires du soldat dans les feux rapides. D'autre part, dans le feu lent et ajusté, une arme à canon long, pourvu que le canon ne dépasse pas une longueur raisonnable, augmente de beaucoup la justesse en diminuant les écarts de pointage".

Tot zoover de woordvoerders der uiterste meeningen. De genoemde geschriften van een onpartijdig standpunt bestudeerd hebbende, kom ik tot de conclusie, dat er van beide zijden overdrijving in het spel is. Terwijl Generaal WILLE gewaagt van een onderscheid in aanvankelijke snelheid van slechts 40 M., noemt de Kolonel ORTUS een onderscheid in snelheid van 56 M. op 25 M. vóór de monding (daargelaten of dit getal voor de gewijzigde patroon niet te groot is) *enorm*.

Het Nederlandsche proefgeweer geeft denzelfden kogel 62 M. meer aanvankelijke snelheid dan de gelijknamige karabijn, tengevolge van het feit, dat het getrokken gedeelte der ziel bij eerstgenoemd wapen 53 kalibers langer is dan bij het laatstgenoemde.

Nu ben ik van oordeel, dat men niet te veel moet letten op de relatieve vermeerdering in snelheid die een langere loop geeft, doch op de absolute waarde der aanvangssnelheid. Uit de *bijlage* kan blijken, dat onze proefkarabijn van 6,5 mM., ten aanzien van de gestrektheid van de baan, de indringing van den kogel en de trefkans, in het voordeel is op het Duitsche geweer van 7,9 mM., doch in het nadeel tegenover het proefgeweer van 6,5 mM.

De absolute verlenging van den loop met 342,5 mM. geeft dus eene superioriteit in uitwerking, die de meerdere kosten van f 1,60 per wapen alleszins rechtvaardigt. Op dien grond vind ik een amendement om de infanterie te bewapenen met een buks, die slechts in beslagdeelen van de voorgestelde karabijn verschilt, niet aan te bevelen.

Over de wenschelijkheid van loopverkorting, uit een tactisch oogpunt, kunnen de meeningen verschillend zijn. De quaestie van het behoud van de bajonet stel ik niet op den voorgrond; ik denk er over als Kolonel LIEBERT, die in het 1ste Beiheit zum *Militär Wochenblatt* 1895 zegt:

»Der Ausspruch Suworows von der Kugel und dem Bajonet gilt heutzutage umgekehrt".

Meer weegt de omstandigheid, dat een moderne buks zonder bezwaar 1 KG. lichter gemaakt kan worden dan een geweer van hetzelfde kaliber. Is dat kaliber bijv. 6,5 mM., dan kan men den buksdrager ruim 40 patronen meer medegeven dan den geweerdager, zonder zijne belasting te vermeerderen.

Maar mag dit geschieden ten koste van de uitwerking van zijn vuur? Immers neen! Doch — kan men aanvoeren — als de uitwerking van de buks op zichzelf zeer groot is, is het dan noodig eene nog betere te eischen? Ik geloof ja, waar die meerdere uitwerking met betrekkelijk weinig meer kosten is te verkrijgen en de grootere lengte gepaard gaat met het voordeel, dat zij het vuur op twee gelederen toelaat. Juist bij oorlogvoering op Nederlandschen bodem laten zich vele gevallen denken, dat onze troepen op twee gelederen zullen vuren.

Juist bij ons zal het tweegelederen-vuur nog vaak noodig zijn »pour augmenter la densité du feu sur un terrain d'un espace limité et restreint." Gesteld intusschen dat »le combat sur un rang" in de toekomst regel zal worden en dat men, èn om het mindere gewicht èn om de kortere lengte èn om den prijs, aan buksen voor de infanteriebewapening de voorkeur geeft, dan nog zou het wenschelijk zijn, om aan den kogel een grooter aanvankelijke snelheid te geven dan uit de proefkarabijn wordt verkregen (1). Dit is natuurlijk mogelijk. MOCH zegt in zijne *Vue générale sur l'Artillerie actuelle* (Paris-Nancy 1895, bladz. 24):

»Les procédés actuellement en faveur, pour produire plus de force vive, consistent soit à augmenter la pression intérieure par un moyen quelconque, soit à améliorer la poudre de manière que la pression intérieure tombe moins rapidement après avoir passé par le maximum, soit enfin à utiliser plus longtemps la détente des gaz, en allongeant le parcours du projectile."

Het proefgeweer nu heeft het voordeel, dat het aan denzelfden kogel een 60 M. grootere aanvankelijke snelheid geeft dan de proefkarabijn zonder dat de *maximum* gasdruk verschilt. De getallen mijner eerste samenstelling bevestigen dan ook de theorie die MOCH, op bladz. 77 van evengenoemd werk, als volgt uitdrukt. »Si l'on veut, en effet, qu'une arme développe plus de force vive qu'une autre, sans subir une pression maximum plus élevée, il faudra, de toute nécessité, augmenter le parcours du projectile, de manière à obtenir de la prolongation des pressions ce qu'on ne veut pas demander à leur élévation."

Dus, als men den loop wil verkorten, zonder de aanvangssnelheid van ruim 700 M. prijs te geven, moet men den maximum gasdruk verhoogen, bijv. door een grooter ladingsquotient te nemen, hetgeen verkregen kan worden

(1) De mogelijkheid, dat met een looplengte, gelegen tusschen die der karabijn en het geweer — overige omstandigheden gelijk —, aan den 6,5 mM. kogel eene snelheid grooter dan 732 M. zou worden gegeven, wil ik niet erkennen. Dit is zoowel in strijd met de getalengegevens als met de door ORTUS vermelde proef van VILLIN. Men zou zich hiervan ten overvloede kunnen overtuigen door een geweerloop van 6,5 mM. op te offeren voor een reeks van proeven, ten doel hebbende het meten van snelheden (en trillingshoeken!) telkens nadat de loop met 2 kalibers was verkort. Onbegrijpelijk is het voor mij dat in de juist verschenen *Leitfaden zum Studium der elementaren Ballistik* van Kapt. MAUDRY, onmiddellijk op een wetenschappelijk betoog over de lengte, die de ziel moet hebben, om met bepaalde lading de grootste aanvangssnelheid te krijgen, volgt: »Die Lauflängen der Gewehre sind nahezu doppelt so gross als es die Theorie verlangt." Wie reimt sich dass?

door de kamer, bij behoud van dezelfde middellijn langer te nemen. Nog op andere wijzen is dat mogelijk, doch steeds zal de loop meer weerstand hebben te bieden.

»Quant au renforcement du canon, on peut l'obtenir soit en améliorant la qualité du métal employé, soit en adoptant un système de construction plus perfectionné. Il est d'ailleurs évident que ces divers procédés, qu'on est obligé d'étudier isolément, réagissent les uns sur les autres; si par exemple on impose à un canon des conditions de tir plus dures, il faudra bien qu'on le renforce par un moyen quelconque.» (»Vue générale, etc.» page 24.)

Heb ik hierboven gezegd, dat ik de aanneming van een amendement tot loopverkorting, met behoud van dezelfde patroon, niet zou kunnen aanbevelen, ten stelligste durf ik mij verklaren tegen de aanneming van een amendement, de strekking hebbende de verkorting van den loop gepaard te doen gaan met het zoeken naar eene constructie, waardoor uit een buks van kaliber, lengte en gewicht van onze proefkarabijn, de kogel van 6,5 mM. dezelfde snelheid zou kunnen verkrijgen als uit ons proefgeweer. Juist, omdat men naar zulk eene constructie zou moeten *zoeken*, juist omdat eene nieuwe beproeving noodig zou zijn (dus nog daargelaten, dat wellicht de reductie van f 1,60 per wapen zou verdwijnen), mag men daartoe niet overgaan, nu eene goede constructie vóór ons ligt. Nog veel minder kunnen wij wachten tot »die Erfahrungen kommender Kriege *practisch* bewiesen haben, dass die jetzt allgemein übliche Masse entbehrlich sind,» want wie weet hoe spoedig een dier toekomstoorlogen *onze* oorlog wordt?

Het kan niet genoeg herhaald worden: langer dralen zou noodlottig kunnen worden.

Ten slotte nog een paar opmerkingen over de draagwijze der karabijnen. Ten tijde van de kalibers van ± 11 mM. was het regel de karabijn aan den zadel mee te voeren. Nauwelijks deden de kalibers van 8 mM. en kleiner hun intrede in de legers, of men begon aan te dringen op het dragen der karabijn »en bandoulière.»

Voor al in Oostenrijk verklaarden de cavaleristen zich schier eenstemmig voor de draagwijze op den rug des ruiters. In Duitschland werd eene dergelijke draagwijze in beproeving genomen, doch ten slotte heeft de Keizer een besluit genomen, gelastende de bevestiging van de karabijn aan den zadel.

In Frankrijk schijnt men in de practijk moeielijkheden ondervonden te hebben met de draagwijze op 's ruiters rug.

In *La Belgique militaire* 1894 (N°. 1219, bladz. 237) viel mij dienaangaande de volgende mededeeling op:

»L'expérience a démontré que le mode actuel de suspension de la carabine modèle 1890 est défectueux. Dans les dragons et la cavalerie légère l'arme n'est pas suffisamment fixée sur le dos de l'homme: le pontet fait saillie et

il en résulte l'usure rapide des vêtements et parfois même des blessures pour le cavalier. Aussi le ministre a-t-il décidé de modifier le modèle de la carabine, en déplaçant l'anneau de grenadière et le battant de crosse. Le modèle actuel de la bretelle de carabine est aussi changé, ce qui entraînera quelques modifications au dolman des cavaliers" (Cercle militaire).

Een en ander doet mij de gevolgtrekking maken, dat de draagwijze op den rug volstrekt niet als *de beste* moet worden aangemerkt. In hoeverre hier het blanke wapen (bijv. de lans) van invloed is, kan ik niet beoordeelen.

Zooals reeds gezegd, is het van later zorg *hoe* de nieuwe karabijn door onze cavalerie zal worden medegevoerd. Nimmer kan dit beter worden uitgemaakt dan door eenigszins langdurige vergelijkende beproeving van beide draagwijzen. Hier moeten misschien *tactische* overwegingen voor *practische* zwichten?

Ik besluit met den wensch, dat onze cavalerie zich binnen twee jaar moge verheugen in het bezit van een vuurwapen, dat op de hoogte is van den tegenwoordigen tijd.

F. DELL.

Breda, Februari 1895.

BIJLAGE.

Enkele grepen uit de gepubliceerde gegevens.	Nederland. (voorgesteld.)		Duitsland.	
	geweer.	karabijn.	geweer.	karabijn.
<i>a. Gestrektheid van de baan.</i>				
Baan van 500 M.				
Verheffingen in Meters	100 M.	0,63	0,77	0,80
op afstanden van	200 "	1,06	1,32	1,40
	300 "	1,16	1,48	1,50
	400 "	0,84	1,09	1,10
Baan voor 600 M.				
Verheffingen in Meters	100 M.	0,89	1,10	1,10
op afstanden van	200 "	1,55	1,97	2,00
	300 "	1,89	2,46	2,50
	400 "	1,82	2,40	2,40
	500 "	1,23	1,63	1,60
Langte in M. der maximum bestreken baan, voor eene doelhoogte van 1,7 M. met de vizierlijn op den grond.		576	525	525
				490
<i>b. Indringing en arbeidsvermogen.</i>				
Indringing van den kogel in zacht hout in cM. op	100 M.	112	92	80
	400 "	56	52	45
Arbeitsvermogen in KGM. per mm ² . der dwarsdoorsnede.	op 300 M.		3,33	2,45
	" 500 "	2,46		1,81
	" 600 "		1,73	1,10
	" 900 "	1,16	1,19	0,98
	" 1000 "		0,85	0,94
	" 1200 "	0,68		0,55
	" 1500 "			0,71
<i>c. Maatstaf ter beoordeeling der treffkans.</i>				
Hoogtespreiding in cM. op afstanden van	200 M.	25	28	25
	400 "	44	62	70
	600 "	88	111	130
	800 "	152	182	206
	1000 "	164	283	298
Breedtespreiding in cM. op afstanden van	200 M.	18	23	20
	400 "	43	52	42
	600 "	63	90	64
	800 "	119	142	112
	1000 "	141	211	160

VOLKENRECHT EN OORLOGSGBEUKEN.

(Naschrift.)

Ter aanvulling van mijne beschouwingen op de bladzijden 32 en 33 van dezen jaargang, wil ik nog met een enkel woord wijzen op hetgeen omtrent de territoriale zee op de 15de vergadering van het *Institut de droit international* (26—31 Maart 1894) te Parijs is bepaald geworden. Ofschoon de bepalingen, door het *Institut* opgemaakt, uit den aard der zaak geen verbindende kracht hebben voor eenigen Staat, zoo zijn zij toch van onmiskenbare beteekenis. Door den Generaal DEN BEER POORTUGAEL, een der beide vice-presidenten (1), werd in eene afzonderlijke nota, betreffende de grenzen der territoriale zee, onder meer in de volgende bewoordingen de beteekenis van de besluiten van het *Institut* aangegeven: »Quand l'Institut prend la chose en main, s'il entreprend de régler ce qui ne l'est pas encore, s'il veut tâcher de trouver des règles pour des choses sur lesquelles on ne s'est pas encore accordé universellement, il ne suffit pas que nous disions: dans le passé ou jusqu'à présent, on a admis dans la plupart des conventions ou chez tel ou tel auteur telle règle, telle distance, donc nous proposons de suivre cet exemple. Je crois que l'Institut doit procéder scientifiquement, chercher l'origine d'une définition usitée, examiner si ce qui a été convenu est conforme aux principes du droit, peser le pour et le contre et faire, après mûr examen, des propositions pour l'avenir. L'Institut doit être un guide, un pionnier scientifique, non pas une sorte d'employé honoraire qui se borne à enregistrer les règles imaginées par d'autres ou posées au hasard.»

Het ware dan ook zeker wenschelijk, dat de Staten er toe overgingen op den grondslag van hetgeen door het *Institut*, ten aanzien van de territoriale zee is voorbereid, eene internationale conventie te sluiten.

In sommige speciaal-verdragen is de breedte van de territoriale zee op 3 zeemijlen ($3 \times 1852 \text{ M.} = 5556 \text{ M.}$) vastgesteld, o. a. bij het Engelsch-

(1) Door de te Parijs aanwezige leden werden, tot aan de volgende bijeenkomst, benoemd: Prof. RENAULT tot president, benevens Prof. DE MARTENS en Generaal DEN BEER POORTUGAEL tot vice-presidenten.

Amerikaansch verdrag van 28 October 1818, het Fransch-Engelsch verdrag van 2 Aug. 1839 betreffende de visscherij, de conventie van 's-Gravenhage van 6 Mei 1882 (zie *Militaire Spectator* 1895, N°. 1, bladz. 31), de conventie van Constantinopel van 29 Oct. 1888 (zie *Militaire Spectator* 1894, bladz. 296), en bij de arbitrale uitspraak betreffende de visscherij in de Behringzee. »On peut prévoir” zegt GEORGES BRY, »en présence des perfectionnements de l'artillerie, une modification prochaine apportée à la limite de la mer territoriale” (1). Noorwegen en Zweden nemen de grens der territoriale zee aan op 4 zeemijlen van de kust. Engeland heeft de zone voor de douanen op 9 mijlen vastgesteld, Frankrijk op 20 KM. of \pm 10,8 mijlen. Prof. DE MARTENS stelde te Parijs voor te bepalen, dat de territoriale zee eene breedte heeft van 10 mijlen. Dit voorstel werd verworpen.

Het Institut nam de grens aan op 6 mijlen, doch bepaalde tevens dat iedere Staat de bevoegdheid heeft, om, bij het uitbreken van een oorlog tusschen derden, de grens van zijne »zone neutre” langs de kust *zelf* te bepalen op meer dan zes mijlen, mits niet verder dan de dracht van zijn kustgeschut (zie art. 4 hieronder).

De betrekkelijke bepalingen van het Institut luiden:

»Het Institut,

»Oordeelende dat het niet wenschelijk is in een enkele zone samen te vatten den afstand, die noodig is: eenerzijds voor de uitoefening van de soevereiniteit en voor de bescherming van de kustvisscherij, ten andere voor de handhaving in tijd van oorlog van de neutraliteit der niet-oorlogvoerende Staten;

»dat de afstand, die meestal wordt aangenomen, namelijk van drie mijlen van de eblijn, onvoldoende wordt geacht voor de bescherming van de kustvisscherij;

»dat deze afstand evenmin overeenkomt met de werkelijke dracht van de vuurmonden aan de kust opgesteld;

»heeft de navolgende bepalingen aangenomen:

»Art. 1. De Staat bezit soevereiniteitsrecht op eene zone van de zee die de kust bespoelt, behoudens het recht van doorvaart in art. 5 vermeld.

»Deze zone draagt den naam van territoriale zee.”

Ten aanzien van de vraag, *waarin* die soevereiniteitsrechten van den Staat in de territoriale wateren bestaan, is te Parijs van gedachten gewisseld. Van ééne zijde (door DE BAR) werd de stelling opgeworpen, dat, aangezien het soevereiniteitsrecht van den Staat in de territoriale wateren een ander karakter draagt dan die op het territoire, d. w. z., een *jus sui generis* vormt, het ook noodig is bij de verklaring van *het bestaan* van dit recht in art. 1 nog te voegen eene bepaling aangaande *den omvang* daarvan

(1) BRY. *Droit int public*, 2de uitgave, 1892, bladz. 498. Zie ook hetgeen dienaangaande door mij werd gezegd op bladz. 32 in N°. 1 van dezen jaargang.

ten aanzien van wetgeving, visscherij, douanenrechten, enz. Een amendement in dien zin vond echter geene ondersteuning. Toch dient te worden opgemerkt, dat de tekst van art. 1 eerste alinea bij eerste lezing luidde:

»L'État est souverain sur une zone de la mer qui baigne la côte», (1) terwijl deze zinsnede in het ten slotte vastgesteld ontwerp luidt:

»L'État a un droit de souveraineté sur une zone de la mer qui baigne la côte, sauf le droit de passage inoffensif réservé à l'art. 5.»

Van andere zijde (HARTMANN) werd beweerd, dat het soevereiniteitsrecht op de territoriale wateren gelijk te stellen is met het *recht van bezit*. Deze stelling, die reeds meermalen werd verkondigd (2), is door het Institut niet aangenomen. Het schijnt dan ook wenschelijk een onderscheid te maken tusschen het bezitrecht (*dominium*) ten opzichte van het land- en zeeterritoir en het recht van soevereiniteit (*imperium*) ten opzichte van de territoriale wateren.

Er zij hier de aandacht op gevestigd, dat WHEATON zegt: »*terrae DOMINIUM finitur ubi finitur armorum vis*», (3) terwijl BIJNKERSHOEK, die dezen regel in zijn werk (*De dominio maris*. Cap. 2.) had gesteld, in plaats van het woord »*dominium*» het woord »*POTESTAS*» bezigt.

»Art. 2. De territoriale zee strekt zich uit tot op zes zeemijlen (60 op den breedtegraad) van de eblijn, over de geheele lengte der kusten.»

»Art. 3. In de baaien volgt de territoriale zee de bochten van de kust, met dien verstande, dat zij gemeten wordt van een rechte lijn, dwars door de baai getrokken in het gedeelte waar, het dichtst bij de opening aan de zeezijde, de afstand tusschen de beide kusten van de baai 12 zeemijlen bedraagt, *tenzij een door den tijd geijkl gebruik* (»*un usage continu et séculaire*») *eene grootere breedte heeft doen aannemen.*»

NB. Een baai, waarvan de opening aan de zeezijde 12 zeemijlen of minder bedraagt, valt dus geheel binnen de grens der territoriale zee, welke grens wordt bepaald van uit de denkbeeldige rechte lijn, die de opening afsluit. De door mij gecursiveerde woorden van art. 3 hebben betrekking op die baaien, welke, ofschoon een wijderen ingang hebbende, steeds als territoriale wateren van den een of anderen Staat zijn beschouwd geworden (o. a.: De Schotsche *firths*, de baai van Cancale aan de Fransche kust nabij St. Malo (opening 17 mijlen), de Chaleurbaai tusschen Nieuw-Brunswijk en Neder-Canada (opening 16 mijlen). De Engelschen noemen dergelijke baaien,

(1) In het oorspronkelijk ontwerp heette het zelfs: »L'État dont dépend la côte est souverain exclusif sur une zone.....» enz.

(2) Zie o. a. HEFFTER GEFFCKEN, § 75; DE MARTENS, t. I, bladz. 141; PRABIER FODÉRE, t. II, bladz. 158, n°. 623; BRY, bladz. 199. Zie vooral L. P. VISSER, *De Territoriale zee*. (Academisch proefschrift), bladz. 66 en voig. Daarentegen: BLUNTSCHLI, § 302; ORTOLAN, chap. VIII; DEN BEER POORTUGAEL, *Het Internationaal Maritiem Recht*, bladz. 83. Vergelijk ook het door de »Académie des Sciences morales et politiques de France» bevroonde werk van JOSEPH IMBART-LATOUB, *La mer territoriale au point de vue théorique et pratique*.

(3) WHEATON, *Elements of international law*, vol. 1, Ch. 4, § 7.

DIE ZIJ TOT HUN ZEEGEBIED REKENEN: »*kings-* (of *queens-*) *chambers.*» Ook beweert Engeland op de *narrow and adjoining or adjacent seas* (Iersche zee, St. Georgekanaal, Noorderkanaal, kanaal van Bristol) soevereiniteitsrechten te kunnen doen gelden.

»Art. 4. In geval van oorlog heeft de onzijdige kuststaat het recht om, bij de verklaring van zijn neutraliteit of bij bijzondere aankondiging, zijne onzijdige strook (»zone neutre») vast te stellen tot op meer dan zes mijlen van de kust en wel tot zóóver als het kustgeschut draagt (»*jusqu' à portée du canon des côtes*»).

Deze bepaling, waardoor een onderscheid wordt gemaakt tusschen de »territoriale zee» en de »neutrale zone», is nieuw. Hierbij dient de aandacht gevestigd te worden op de omstandigheid, dat volgens art. 4 geen enkele Staat *verplicht* is voor de breedte van zijn neutrale strook een andere maat aan te geven dan die, welke voor de territoriale zee is vastgesteld. Slechts de *bevoegdheid* hiertoe wordt verleend. De verplichtingen der neutralen worden dus niet uitgebreid, tenzij tengevolge van een door hen geheel vrijwillig genomen besluit. Hoogst belangrijk zijn de gedachtenwisselingen die, naar aanleiding van deze bepaling, te Parijs hebben plaats gehad. Om niet te uitvoerig te worden, zij hier echter verwezen naar de *Annuaire de l'Institut de droit international*, 13me volume, 1894—1895, bladz. 296 en volg.

Alleen zij hier vermeld, dat, naar mijne zeer bescheiden meening, het in beginsel aannemen van twee grenzen: eene *vaste* voor de territoriale zee en eene *onbepaalde* voor de neutrale strook, geen aanbeveling verdient. »*Mais la portée de canon est une notion purement idéale. Pour pouvoir savoir si tel ou tel navire se trouve en dedans ou en dehors de la zone de la mer territoriale, nous devons avoir devant l'esprit un chiffre*» (DEN BEER POORTUGAEL). Zeer zeker vormen de woorden: »tot zóóver als het kustgeschut draagt» een geheel onbepaalde uitdrukking. Welke afstand wordt hier bedoeld? De maximum afstand, waarop het verst schietende kustgeschut, waarover de betrokken Staat beschikt, nog een projectiel (met welke trefkans?) in zee kan slingeren? Of de afstand, waarop door het projectiel nog een pantsering (van welke dikte?) kan worden doorboord? Juist met het oog op de uitwerking van het hedendaagsch geschut werd voorgesteld de grens van de territoriale zee van 3 op 6 zeemijlen uit de kust te brengen (zie *Militaire Spectator* 1895, n°. 1, bladz. 32). Daar de bedoeling van art. 4 is, dat iedere neutrale Staat de grens van de »zone neutre» langs zijn *geheele* kust kan vaststellen overeenkomstig de dracht van zijn krachtigste vuurmonden, *op slechts enkele punten* van die kust opgesteld, zijn ook *in dit opzicht* de laatst aangehaalde woorden van den Generaal DEN BEER POORTUGAEL op deze grensbepaling toepasselijk.

»Art. 5. Alle vaartuigen zonder onderscheid hebben het recht van onschuldige doorvaart (passage inoffensif) door de territoriale zee, behoudens het recht:

van de oorlogvoerenden om voor alle vaartuigen regelen vast te stellen ten opzichte van die doorvaart, alsook om deze laatste af te sluiten ter bevordering van de belangen der defensie;

van de neutralen om regelen vast te stellen betreffende de doorvaart in genoemde zee, voor de oorlogsvaartuigen van elke nationaliteit."

NB. Volgen eenige artikelen betreffende de jurisdictie in de territoriale zee.

»Art. 10. De bepalingen, vervat in de voorafgaande artikelen, hebben ook betrekking op de zeeëngten waarvan de breedte niet meer dan twaalf mijlen bedraagt, behoudens de hieronder volgende wijzigingen:

»1°. De zeeëngten, waarvan de kusten aan verschillende Staten toebehooren, maken deel uit van de territoriale zee der oeverstaten, die hunne souvereiniteit uitoefenen tot aan het midden van de zeeëngte (»jusqu'à la ligne médiane").

»2°. De zeeëngten, waarvan de kusten aan een enkelen Staat toebehooren en die onmisbaar zijn voor de verbindingen ter zee tusschen twee of meer andere Staten, maken altijd deel uit van de territoriale zee van den oeverstaat, welke ook de afstand tusschen de kusten zij".

»3°. De zeeëngten, welke dienen voor den doortocht van een open zee naar een andere open zee, kunnen nimmer worden afgesloten.

»Art. 11. De ten opzichte van zeeëngten tegenwoordig reeds bestaande regels, die zijn vastgesteld bij verdragen of het uitvloeisel zijn van bijzondere gewoonten, blijven onaangetast."

Verder zij verwezen naar de reeds genoemde *Annuaire* en naar de *Revue de droit International* 1894, n°. 3.

Van deze gelegenheid wil ik alsnog gebruik maken om een korte toelichting te geven op regel 1 van noot (4) van bladz. 615 van den voorgaanden jaargang. Daar werd gezegd: »VON HARTMANN wenscht conventies wel geeërbiedigd te zien (VON HARTMANN bladz. 24)." Ter verduidelijking zij het volgende daaraan toegevoegd.

De Schrijver heeft in de bedoelde woorden, blijkbaar alleen oorlogsconventies op het oog. Die woorden luiden: »Rechte, welche die Kriegsgewalt zu respectiren hätte, dürfen nur bestehen, INSOWEIT DIESELBEN IHRERSEITS AUSDRÜCKLICH ZUGELASSEN, ANERKANT ODER AUFRECHT ERHALTEN WERDEN". Ten opzichte van door de Staten reeds in vredestijd, voor het geval van oorlog, gesloten verdragen, is hij echter eene andere theorie toegedaan. Immers op bladz. 113 zegt hij, dat de Engelsche onderstaatssecretaris BOURKE gelijk had, toen deze in 1875 in het Engelsche Parlement naar aanleiding van de declaratie van Parijs beweerde, dat internationale verdragen, met het oog op een oorlog gesloten, slechts geldig zijn voor zoverre zij de »freie Action" niet hinderen. En toch... hetgeen VON HARTMANN daarop laat volgen bewijst, dat hij gevoelt, dat de Staat, die onder het motto »oorlogsnoodzaak" een verdrag schendt, eene immoreele handeling

pleegt. »Ein Staat'', aldus zegt de Schrijver, »wenn er gewissenhaft verfahren will, (1) hat darauf Bedacht zu nehmen, sich in Bezug auf seine Kriegführung nur da durch Verträge *einengen* (1) zu lassen, wo er bestimmt erwarten kann, dass ihm die kriegerische Action auch die Möglichkeit geben und lassen wird, unter allen Bedingungen, *den übernommenen Verpflichtungen* (1) gerecht zu werden''.

ERRATUM.

Op blad. 34 van n°. 1 van dezen jaargang staat *necessitas*, lees: *necessitates*.

H. L. VAN OORDT.

(1) Ik cursiveer.

INFANTERIE-TELEMETERS.

(Met plaat III).

Naar aanleiding van een ons toegezonden beschrijving van den telemeter van den Belgischen Kapitein STROOBANTS, vestigen wij de aandacht op dit instrumentje, dat voor de infanterie van het Belgische leger schijnt te zijn aangenomen.

Fig. 1 geeft eene horizontale doorsnede op de ware grootte van dien telemeter. Hij bestaat uit 2 aaneensluitende glazen prisma's A en B, ingericht tot het uitzetten van een hoek, voor A = 90° , voor B = $91^\circ 8' 45''$, en is in een koperen huis zoodanig besloten, dat alleen de zijden x bloot liggen; de zijvlakken y zijn verfoelied.

Het meten van den afstand van het opstellingspunt O tot een verwijderd punt P (zie fig. 2, 3 en 4) geschiedt door met het prisma A — op ongeveer dezelfde wijze als met het bekende prisma van BAUERNFEIND — in O een loodlijn OQ op OP op te richten en in die richting OQ zich voorwaarts te bewegen tot een te zoeken punt Z, zoodanig gelegen dat $\angle PZQ = 91^\circ 8' 45''$, hetgeen 't geval is als men in prisma B het punt P ziet samenvallen met het direct geziene punt Q; OP is dan blijkbaar = $ZO : \text{tang } 1^\circ 8' 45'' = 50 \times ZO$.

In de practijk is het lastig om het prisma B precies voor den hoek $91^\circ 8' 45''$ te slijpen, eigenlijk heeft dan ook ieder instrument zijn eigen coëfficiënt, weinig afwijkende van 50. Voor ruwe metingen is dit verschil te verwaarloozen, voor iets nauwkeuriger metingen zijn er tafeltjes in het etui geplakt, waarin — voor verschillende waarden van de basis OZ, uitgedrukt in meters en in passen — de herleiding tot den afstand OP in meters is uitgevoerd.

Op het terrein geschiedt het uitzetten van de loodlijn door 1 of 2 soldaten als jalonneurs te bezigen, of door als punt Q, een ongeveer in de gewilde richting liggend, duidelijk kenbaar terreinpunt aan te nemen en dan het punt O te zoeken zoodanig dat $\angle POQ = 90^\circ$ is.

In fig. 5 is de loop der lichtstralen in het prisma voor een willekeurig geval aangegeven; de lichtstraal treedt op een der vlakken x onder een hoek

ω met den normaal in, bij t onder een hoek φ met den normaal aldaar uit en treft het oog in I, dat dientengevolge het beeld van het punt P in de richting IQ ziet. De hoek α tusschen deze richting en de lijn $k m P$ bedraagt volgens fig. 5: $90 + \omega - \varphi$. De breking door de vlakken x geschiedt volgens de formule $\frac{\sin \mu}{\sin \omega} = \frac{\sin \psi}{\sin \varphi} = C = \pm \frac{2}{3}$, zoodat verder met behulp der figuur gevonden wordt:

$$\alpha = \omega + 90^\circ - \text{boog sin } \frac{1}{C} [\sin (90^\circ - 2S + \text{boog sin } C \sin \omega)].$$

Voor prisma A is $S = 45^\circ$ en wordt dus $\alpha = 90^\circ$ onafhankelijk van ω en C; voor prisma B is $S = 45^\circ 22' 55''$ en wordt:

$$\alpha = \omega + 90^\circ - \text{boog sin } \frac{1}{C} [\sin (-45' 50'' + \text{boog sin } C \sin \omega)].$$

Voor $\omega = 0^\circ$ wordt $\alpha = 1^\circ 8' 45'' =$ de gewenschte waarde, 't geen ook 't geval zal zijn als $\varphi = 0^\circ$, daar men bij deze beschouwing de vlakken x kan verwisselen. Is φ echter niet $= 0$ dan wordt, doordat de hoek $P k Q$ verandert, een fout gemaakt, die echter zelfs bij $\varphi = \pm 15^\circ$ nog niet tot 1% afwijking in de bepaling van den afstand aanleiding geeft.

Als ontegenzeggelijke voordeelen van dezen telemeter mogen worden genoemd: de geringe afmetingen, 't kleine gewicht (25 G.), de onontregelbaarheid en de lage prijs (19 fr.).

Intusschen is de telemeter SOUCHIER ook al deze voordeelen in meerdere of mindere mate deelachtig; het principe is nagenoeg hetzelfde, alleen bezit hij slechts één prisma (zie fig. 6). Ziet men in 't vlakje x , dan maakt de in het oog opgevangen straal een hoek van 90° met zijn oorspronkelijke richting; in en over het vlakje y ziende kan men een hoek van $91^\circ 8' 45''$ uitzetten; een schuifje bedekt een der beide vlakjes. Ook is de inrichting soms getroffen als in fig. 7, waarbij men op dezelfde wijze door x' een rechten hoek uitzet en door y' een hoek $90 - 1^\circ 8' 45''$; men moet zich daarbij dan niet voorwaarts, doch achterwaarts bewegen in de loodlijn QO (fig. 2). Nog een andere inrichting (SOUCHIER-BALBRECK, fig. 8) brengt de vlakken x'' en y'' boven elkaar in plaats van naast elkaar, zoodat het prisma eigenlijk uit 2 boven elkaar liggende prisma's bestaat (1).

Het principiële verschil tusschen den telemeter van den Kapitein STROOBANTS en dien van den Kapitein SOUCHIER is hierin gelegen, dat bij den eerstgenoemden terugkaatsing op metaalspiegels plaats vindt en bij den tweeden totale reflectie, zoodat bij den laatstgenoemden de beelden wel helderder zullen zijn.

Nu is voor den telemeter SOUCHIER door den Kapitein EROQUINE nog eene inrichting geconstrueerd om hem vóór het objectief van een der kijkers van een binocle aan te brengen, ter tegemoetkoming aan de bezwaren, die bij

(1) De telemeter ROSANDIC (Oostenrijk) berust ook weer op 't zelfde algemeene beginsel, doch zet de beide hoeken door 2 spiegeltes uit. Onontregelbaar is dit instrument niet te noemen.

een grooten afstand O P ontstaan. Hetzelfde denkbeeld leent zich bijzonder voor den telemeter STROOBANTS, met eene kleine wijziging in de samenstelling (bijv. als in fig. 9). Dan zullen de beelden, met den laatstgenoemden telemeter verkregen, waarschijnlijk veel helderder zijn dan bij dien van SOUCHIER, aangezien bij STROOBANTS nagenoeg alle stralen van het voorwerp, op een der zijden x invallende, door de andere zijde x uitreden en dan alle door de glazen van de binocle in 't oog kunnen worden gebracht, terwijl bij SOUCHIER daarvoor slechts in aanmerking komen de projectiën der schuine vlakken op de aangrenzende rechthoekszijden en dan, behalve bij de inrichting BALBRECK, nog slechts voor een gedeelte (x of y). De waarde van beide telemeters, die als de beste in hun soort mogen worden beschouwd, zal wel ongeveer gelijkstaan; het zijn beide zeer eenvoudige, na eenige oefening zelfs zeer handige instrumentjes, en het komt ons voor, dat bij het groote belang van het juist kennen van de afstanden tot de vijandelijke opstellingen, vooral bij de inleiding en de doorvoering van het gevecht, eene beproeving — en bij een te verwachten gunstigen uitslag daarvan, ook wat het practisch gebruik betreft, eene aanschaffing op grooter of kleiner schaal — wel de overweging verdient. Oostenrijk, Rusland, Frankrijk en België zijn in dit opzicht reeds voorgegaan.

De prijzen loopen niet veel uiteen. SOUCHIER kost 16,50 fr., SOUCHIER-BALBRECK 17 fr., een bevestigings-inrichting 4 fr. en STROOBANTS 19 fr.

v. R.

Naschrift.

Terwijl het bovenstaande reeds eenigen tijd op plaatsing wachtte, werd onze opmerkzaamheid getrokken door een artikel in *De Militaire Gids* van Maart, waarin het bovengenoemde instrumentje van den Kapitein SOUCHIER door den Kapitein J. C. SWAVING wordt aanbevolen om daarmede de plaats van gemaskeerde vijandelijke batterijen te bepalen. De Kapitein SWAVING wil nl. de basismethode door de voerstraalmethode en daarmede dus de waarnemingen uit twee punten door waarnemingen uit één punt vervangen; hij schrijft daaraan groote voordeelen toe. De plaatsbepaling bestaat dan achtereenvolgens in: het opsporen van het gemaskeerde doel, de bepaling van de richting waarin het doel ligt door middel eener hoekmeting, en daarna de afstandmeting; voor deze laatste moet nu de prismatelemeter dienen. Maar om dien afstand te bepalen moet men zich, van uit de gekozen opstelling in een richting loodrecht op die naar het doel, over een voor ieder geval veranderenden afstand, nu eens 15 M. dan wellicht 150 M., gaan verplaatsen, en, aangezien de waar te nemen doelen alle in zeer verschillende richtingen kunnen liggen, zullen ook die verplaatsingen in

evenveel uiteenlopende richtingen moeten geschieden. Uit den aard der zaak zijn die opstellingen voor het beter overzicht hooge punten: »geschikte hooge gebouwen, in oorlogstijd aan te brengen stellages», enz. Deze hooge punten verlatende zal men alle overzicht, d. w. z., alle gezicht op de gemaskeerde batterijen weer missen en dat maakt de afstandmeting met deze instrumentjes eenvoudig onmogelijk. Doch al ware dit nu niet zoo, dan is het toch een zonderling geval, dat men ter vermindering van waarnemingen uit 2 vaste punten, ter wille der voerstraalmethode, genoodzaakt is als onderdeel daarvan eene afstandmeting uit te voeren, berustende op de verworpen basismethode, maar onder allerongunstigste omstandigheden, namelijk met een steeds van richting en grootte veranderende basis, die telkens tastenderwijze gezocht en daarna nog gemeten moet worden.

Voor het doel, dat de Kapitein SWAVING zich voorstelt, meenen wij dan ook met meer grond, ofschoon o. i. ook daarbij nog groote bezwaren blijven bestaan, den telemeter van NEESEN aan te mogen bevelen, die geen plaatsverandering noodzakelijk maakt, terwijl het gebruik van den telemeter SOUCHIER — of een dergelijken, als dien van den Kapitein STROOBANTS — zich zal hebben te beperken tot het bepalen van afstanden tot *duidelijk* zichtbare punten in het voorterrein, zooals zulks voor infanterie en veldartillerie bij het inrichten en bij de verdediging van stellingen in toevallige terreinen van groot belang kan zijn. Daar zal deze telemeter goede diensten kunnen bewijzen; maar het is te veel gevegd om van dit eenvoudig instrumentje, met zijn beperkt gezichtsveld en niet zoo heel gemakkelijk gebruik, te verlangen, dat het diene ter bepaling van de ligging van gemaskeerde batterijen; althans deze illusie van den Kapitein SWAVING kunnen wij niet deelen.

v. R.

Infanterievuur bij het afslaan eener landing op onze kust.

(Met plaat IV.)

Jaarlijks worden bij het Regiment Grenadiers en Jagers eenige oefeningen gehouden in het „schieten op drijvende doelen in zee.” In den regel wordt bij eene dergelijke oefening uitgegaan van de onderstelling, dat enkele sloepen eener voor de kust kruisende vijandelijke vloot het strand al roeiende trachten te bereiken, hetgeen alsdan door een krachtig vuur van uit den wal dient te worden belet.

De uitvoering, zooals ik deze een paar malen bijwoonde, had op de volgende wijze plaats. In de duinen worden de troepen, die aan de oefening zullen deelnemen, zoodanig opgesteld dat zij het gedeelte eener voorpostenketen formeeren, die ter bewaking en beveiliging van de kust is opgesteld. Intusschen brengen eenige stoere Scheveningers de schijven in zee. Die schijven stellen twee gekoppelde sloepen voor. Daartoe zijn op een toestel van balken eenige ijzeren steunders aangebracht, die, door linnen strooken verbonden en bedekt, twee rechthoeken vormen, welke slechts aan de achterzijde open gelaten zijn (zie fig. 1). Links en rechts achterwaarts van deze nagebootste sloepen, op ± 800 M. uit den wal, zijn twee gewone schijven zoodanig verankerd, dat zij het beeld van twee stilliggende sloepen weergeven.

Op een door den leider der oefening bepaald sein, geven enkele in den uitersten duinrand opgestelde posten aan hunne wachten een afgesproken teeken, dat de beteekenis heeft: „de vijandelijke schepen zetten sloepen uit.” De veldwachten komen dan, evenals de voorpostendetachementen, in het geweer en snellen naar den uitersten duinrand.

Zijn er nog meer achterwaarts gelegerde troepen aanwezig, dan worden ook deze gealarmeerd.

De uiterste duinrand wordt bezet en op een teeken van den leider beginnen een twintigtal, aan den voet der duinen gedekt opgestelde manschappen, door middel van een touw, de gekoppelde schijven langzaam in te palmen. Nadat door geoeffende schutters van uit den duinrand enkele proefschoten zijn

gedaan, ten einde de vizierstelling te bepalen, knetteren weldra de groepen-salvo's over het geheele front, dat wellicht een 200 M. bedraagt. Geheel volgens de regels van het voorschrift, wordt — als de schijf het strand tot \pm 400 M. genaderd is — het tirailleurvuur geopend, terwijl nog later een verschrikkelijk repeteervuur aanvangt, dat eerst eindigt wegens gebrek aan munitie. De schijf, die bij het inhalen door den sterken stroom meestal rechts afdrijft en dientengevolge in den regel haar flank aanbiedt, waardoor sommige projectielen haar *viermaal* doorboren, is ondertusschen »geland» en wacht daar met kalmte den bajonetaanval af, die — ter sparing van de duinhellingen — echter meestal achterwege blijft. De vleugelgroepen van de vurende linie hebben gedurende den strijd haar vuur gericht op de twee meer achterwaarts opgestelde schijven (stilliggende sloepen). Na het staken van het vuur worden de manschappen, die aan de oefening deelnamen, op het strand verzameld. Zij aanschouwen daar met verbaasde gezichten de als tot een zeef geschoten schijf en gaan — tenzij zij beter worden ingelicht — naar huis in de overtuiging, dat een vijand, die zou trachten te landen, zich daardoor aan eene zekere vernietiging zoude blootstellen. Niettegenstaande sommige projectielen, zooals ik opmerkte, de schijf 3 of 4-maal doorboorden, worden de gaten in het doel zonder meer geteld en daaruit een trefferprocent opgemaakt. Welk gebruik van deze zeer geflatteerde uitkomst verder gemaakt wordt, is mij niet bekend.

Over het nut, dat de bedoelde oefeningen afwerpen, kan men van meening verschillen. Ik, voor mij, ben steeds bevreesd geweest, dat het mindere kader en de manschappen met veel te groot zelfvertrouwen huiswaarts keeren. Gaan zij toch kazernewaarts in het denkbeeld, dat het afslaan eener landing de eenvoudigste zaak der wereld is, dan zullen zij in de werkelijkheid, als de sloepen steeds blijven naderen en zij ten slotte den vijand daaruit zien springen en voorwaarts ijlen, hun zelfvertrouwen verliezen, hetgeen aan hun moreele kracht een grooten schok zal toebrengen.

De officier, die dan ook de oefening met zijne onderhebbenden bespreekt, zal wel moeten beginnen met ongeveer te zeggen: »Jelui moet niet denken, dat het in de werkelijkheid zoo gaat als nu.»

Uit het oogpunt van »vuurdiscipline» heeft de oefening waarschijnlijk evenveel nut als elke andere oefening met scherpe of losse patronen, terwijl, zooals ik reeds vroeger opmerkte, uit de verkregen uitkomsten niet de minste gevolgtrekkingen zijn te maken. Het »afstand schatten» behoeft niet plaats te hebben, daar de vizieren slechts versteld worden naarmate de vuurleiders waarnemen dat hun salvo's te ver beginnen te vallen. In verband met de betrekkelijk groote kosten (1) zou men de vraag kunnen stellen of er eene regeling der oefening te ontwerpen ware, waarbij met minder kosten minstens evenveel »nuttig effect» verkregen werd.

(1) Per bataljon zullen \pm 2000 patronen worden verschoten, terwijl voor het in zee brengen der schijven / 200 wordt uitbetaald.

Die vraag heb ik mijzelf gesteld en, wanneer ik het waag een korte schets van eene gewijzigde oefening te geven, dan moet zulks volstrekt niet beschouwd worden als te zijn een poging tot een mij niet passende critiek, maar slechts als een streven om met minder kosten, minstens even goede uitkomsten te verkrijgen.

Allereerst wensch ik na te gaan hoeveel geweren wij in de werkelijkheid denklijk tegenover één sloep in het vuur kunnen brengen. Daartoe neem ik aan, dat een vijandelijke vloot onze kust is genaderd met het doel er aanvankelijk eene divisie aan land te »werpen”!

Aan infanterie telt die divisie ± 12.000 man. Voor het overbrengen dier infanterie zijn reeds 16 groote transportschepen noodig. Elk transportschip beschikt in den regel over 10 kielbooten en één stoombarkas; de kleinere transportvaartuigen over 8 booten en één stoombarkas. Nemen wij aan, dat op de groote transportschepen ook vlotten zijn vervaardigd, ieder geschikt voor 50 man, en dat elk groot schip over 3 dergelijke vlotten kan beschikken, dan kan — aannemende dat de sloepen geroeid en de vlotten gesleept worden — berekend worden hoe sterk het eerst landende échelon zal zijn. Iedere boot kan 30 man bevatten, zoodat in eenmaal overgevoerd kunnen worden:

$$16 \times 3 = 48 \text{ vlotten à } 50 \text{ man} = 2400$$

$$16 \times 10 = 160 \text{ booten à } 30 \text{ »} = 4800$$

totaal . . . 7200 man.

De afstand, welke roeiende moet worden afgelegd, zal nogal belangrijk zijn. Immers de groote transportvaartuigen zullen een diepgang van 40 à 50 dM. hebben, terwijl de zg. diepwaterlijn op onze kust gemiddeld 1400 M. van den duinrand verwijderd is (1).

Bij eene landing neemt men aan, dat voor anker komende transportschepen een onderlingen afstand van 3 scheepslengten moeten onderhouden, hetgeen voor onze 16 vaartuigen eene frontbreedte uitmaakt van:

$$16 \times 100 + 15 \times 300 = 6100 \text{ M.}$$

Aannemende, dat alle sloepen en vlotten ongeveer gelijktijdig het strand bereiken, landen dus op 6100 M. strand 7200 man in 208 booten en vlotten. Zijn geen vlotten aanwezig, dan blijft de frontbreedte, waarop geland wordt, ongeveer dezelfde maar bereiken slechts 160 booten met 4800 man het strand (2).

(1) Bij Calantsog 1400 M., bij Petten 780 M., bij Egmond 1340 M., bij Wijk aan Zee 1580 M., bij Zandvoort 1880 M., bij Katwijk 1640 M., bij Scheveningen 1430 M., bij Terheiden 1130 M.

(2) Bij de landing op onze kust den 27sten Aug. 1799 telde de Engelsche vloot 176 schepen, waaronder 100 transportschepen. Bij het ankeren ter hoogte van Kijkduin besloeg de vloot een uitgestrektheid van 8,5 KM. Het eerst aan land komende échelon telde ongeveer 2500 man. De landing gelukte.

Bij de landing der Engelschen op 8 Maart 1801 bij Aboukir verzamelden de sloepen zich — ieder geladen met 50 man — buiten het geschutvuur des vijands en roeiden, na zich op eene linie geformeerd te hebben, naar land. 5000 man werden gelijktijdig overgevoerd. De lijn der booten

Nemen wij aan, dat op het gewenschte oogenblik ter hoogte van het landingspunt over 8 veldbataljons of 8000 man infanterie kan worden beschikt. Om de landende troepen met vrucht te kunnen bestrijden, moet het front waarover deze bataljons zich uitbreiden wel ongeveer gelijk aan het landingsfront zijn. Brengt men reeds dadelijk de helft dezer troepen in voorste linie dan zijn dus 4000 man in den uitersten duinrand over eene lengte van \pm 6000 M. verspreid opgesteld, die hun vuur zullen moeten brengen op 208 (160) doelen. Elk doel zou dus beschoten kunnen worden door 20 (25) geweren.

Zeker zullen de manschappen hier wel zooveel mogelijk recht voor zich uit vuren. Al mochten de vuurleiders het vuur op sommige punten willen concentreeren, dan zou zulks nog bezwaarlijk gaan, daar het aanwijzen van één bepaald doel, dáár waar een paar honderd gelijkvormige doelen op het water zwalken, uiterst moeilijk zal zijn (1).

Construeerde men nu een schijf, die door één projectiel slechts eenmaal doorboord kon worden, en liet men daarop gedurende haar traject van bijv. 700 — 150 M. door een 20tal schutters een bepaald aantal patronen verschieten, dan zoude men eenige aanwijzing kunnen verkrijgen omtrent de vermoedelijke trefkans op een naderende sloep. Aan zulk eene aanwijzing hecht ik echter weinig waarde, aangezien het verdedigend vuur bij eene landing van zoovele factoren afhankelijk is, dat het verkeerd zoude zijn uit vredesuitkomsten gevolgtrekkingen voor de werkelijkheid te maken.

Naar mijne meening zoude het dan ook overweging verdienen om aan het vuren op drijvende doelen geen andere beteekenis te geven dan die van een »Instructievuur» (2).

Het zoude mij te ver voeren om in details aan te geven, hoe ik mij den gang van zulk een instructievuur voorstel, maar in grove trekken zoude ik eene dergelijke oefening ongeveer aldus gehouden wenschen te zien.

(100) bedroeg 1800 M. lengte. De Franschen, die 2000 man op het landingspunt vereenigd hadden, konden de landing niet beletten en trokken met verlies van 400 man terug. De Engelschen telden \pm 1100 dooden en gewonden.

Bij de landing der Engelschen en Franschen in de Krim op 14 September 1854 werd de Fransche vloot in 3 liniën evenwijdig aan de kust geschaard. De eerste linie werd gevormd door de oorlogsschepen en was 1400 M. van het strand verwijderd, twee liniën van transportschepen met 400 M. afstand daarachter. Ieder schip beschikte o. a. over 2 pramen, die elk 140 man konden bevatten. Het weer was prachtig; van een vijand was niets te zien. De landing gelukte dan ook volkomen en binnen korten tijd stond de geheele divisie CANROBERT (8000 man) aan land. Sommige vaartuigen waren overladen met troepen geweest, hetgeen bij de overvaart groote sterfte had veroorzaakt.

De Engelschen brachten hun eerste échelon van ongeveer 4200 man over eene frontbreedte van meer dan eene mijl (waarschijnlijk Eng. zeemijl ad 1852 M.) aan land. Wegens slecht weder moest de landing tijdelijk gestaakt worden. Ook hier betwistte de vijand de landing niet.

(1) Eene andere zaak is het, wanneer men bij het afslaan eener landing zou kunnen beschikken over een paar MAXIM-mitrailleurs. Deze zoo juist schietende vernielingswerktuigen zouden de bemanning eener sloep waarschijnlijk binnen een zeer kort tijdsbestek buiten gevecht kunnen stellen, en daarna het vuur op een volgende sloep richten.

(2) Zie bladz. 42 van het *Aanhangsel van het Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen bij de Infanterie* 1889.

Een verankerde schijf ligt op een onbekenden afstand uit den wal. De manschappen, die aan de oefening deelnemen, liggen verspreid in den uitersten duinrand en schieten opgelegd. Ieder man schat den afstand en doet beurtelings, van den rechtervleugel beginnende, een schot met de vizierstelling voor den geschatten afstand. Naarmate zijn schot te kort of te ver valt, corrigeert hij zijne vizierstelling. Na een drie- of viertal schoten nemen de sectiecommandanten de vizierstanden op, noemen den werkelijken afstand en bespreken een en ander.

Bij het vuren dient er op gelet te worden, dat de manschappen zelfstandig handelen en bij het stellen hunner vizieren niet bij hun buurlieden te rade gaan.

Alsnu wordt overgegaan tot het tweede gedeelte der oefening. Er worden twee afdeelingen, ieder van twintig schutters, gevormd. De eerste bestaat uit goed geoefende, de tweede uit minder geoefende schutters. De overige manschappen worden verzameld bij hunne officieren en zoodanig opgesteld, dat zij het aanslaan der kogels goed kunnen waarnemen. De leider heeft aan de officieren bekend gemaakt welke vuren achtereenvolgens door de beide afdeelingen zullen worden afgegeven. Na elk vuur wordt de waargenomen uitkomst door de officieren met hunne onderhebbenden besproken. Op deze wijze kan bijv. achtereenvolgens worden aangetoond:

het verschil tusschen een bundelvuur van zeer goede en van minder geoefende schutters;

de uitkomst van een bundel bij een te hoog, te laag of met den afstand overeenkomend vizier;

de invloed, die het rechts of links overhellen der geweren op het treffen heeft;

het verschil der bundels geschoten met of zonder bajonet;

het verschil in lengte bij een bundelvuur, dat met een hoog of laag vizier wordt afgegeven;

het verschil in spreiding van een bundelvuur, vergeleken met de spreiding van een tirailleur- of repeteervuur;

het verschil in lengte van een bundel, geschoten uit den duinrand, vergeleken bij die van een bundel, afgevuurd van af den voet der duinen; enz.

Voor al dit laatste punt is van niet te miskennen belang. Voor den bevelhebber eener met het afslaan der landing belaste troepenafdeeling is het toch van groot gewicht te weten of hij meer uitwerking van het vuur zijner infanterie kan verwachten, wanneer hij deze in den uitersten duinrand opstelt, dan wel als hij eene opstelling aan den voet der duinen kiest.

Bij bedoeld punt wensch ik dan ook iets langer stil te staan, aanvankelijk alle andere factoren, als artillerievuur, moreele werking, enz., buiten beschouwing latende. Ik wil dus trachten de vraag te beantwoorden: Wanneer heb ik op een naderende sloepenlinie meer trefkans, bij eene opstelling mijner infanterie in den duinrand, dan wel bij eene opstelling aan den voet der duinen? Bij mijne beschouwingen neem ik aan, dat het vuur,

afgegeven van den voet der duinen, dezelfde uitkomsten geeft als de vuren op het horizontale vlak.

De 50% D. S. bedraagt op middelbare afstanden ± 100 M., de geheele D. S. 400 M.

Wil men nu op het horizontale vlak de trefkans berekenen, die men heeft op een sloep, welke 600 M. van de schutters verwijderd is, dan kan men als volgt te werk gaan.

Gegeven; afmetingen sloep: lengte 10 M.; hoogte 1 M.; breedte 2 M.; uitwerking infanterievuur op 600 M.: 50% D. S., 100 M.; 50% B. S., 4,5 M.; invalshoek projectiel op 600 M., $2^{\circ} 2' 10''$. De sloep, die eene hoogte van 1 M. heeft, kan in verband met den invalshoek herleid worden tot een schijfbeeld op het horizontale vlak. Voor bedoeld schijfbeeld zal men dan vinden de volgende afmetingen:

$$\text{lengte} = 41 \text{ M.}$$

$$\text{breedte} = 2 \text{ M.}$$

Dit schijfbeeld zal in verband met het voorgaande opvangen:

$$\frac{41}{100} \times \frac{4}{9} \times 50 \text{ procent} = 9\frac{1}{9} \text{ procent.}$$

Vuren 20 schutters dus 5 salvo's af, dan zal men 9 treffers in een sloep van de gegevene afmetingen kunnen verwachten (1).

Denken wij ons de schutters opgesteld in den uitersten duinrand, die zich bijv. 15 M. boven het horizontale vlak verheft, en benaderen wij thans de trefkans.

Allereerst moeten wij dus berekenen de 50% D. S. op het horizontale vlak van een bundel, die met eene vizierstelling van 600 M. wordt afgevuurd van een punt, dat zich 15 M. boven dat horizontale vlak verheft. Hiertoe denken wij ons een oogenblik dat onze richtlijn een horizontale lijn is, terwijl de zee een oplopend vlak vormt met eene helling van 15:600 of 2,5:100.

Vuurden wij op het horizontale vlak dan zou in fig. 2 de 50% D. S. bij eene vizierstelling van 600 M. vallen tusschen 550 en 650 M. of tusschen de punten *a* en *b*. Nu wij echter uit den duinrand vuren tegen eene helling, die 2,5 M. op elke 100 M. rijst, zoodat in de schets $ib = 2,5$ M. is, dan valt, zelfs bij eene oppervlakkige beschouwing van de figuur, reeds dadelijk in het oog dat de 50% D. S. thans valt op de lijn *ac*, die zooveel korter is dan *ab*.

ac moet dus gevonden worden.

Hiertoe is bekend: *df* (verheffing van de baan van 650 M. op 600 M.) = 1,88 M.

(1) »In de sloep'', hetgeen natuurlijk niet wil zeggen dat 9 man zouden getroffen worden. Men denke overigens aan het verschil tusschen vredes- en oorlogsuitkomsten en bovendien aan pantser-schilden.

$$de = \frac{1}{2} ib = \frac{1}{2} \times \frac{5}{2} = 1,25 \text{ M.}$$

$$gk = \frac{3}{4} ib = \frac{3}{4} \times \frac{5}{2} = 1,875 \text{ M.}$$

hk (verheffing van de baan van 650 M. op 625 M.) = 0,985 M.

$$\frac{1}{2} ai = ie = ae = 50 \text{ M. (1) } eg = ig = 25 \text{ M.}$$

Beschouwt men nu de driehoeken cef en chg dan heeft men:

$$ce : cg = ef : gh, \text{ of}$$

$$x : 25 - x = df - de : gk - hk, \text{ of}$$

$$x : 25 - x = 1,88 - 1,25 : 1,875 - 0,985,$$

waaruit

$$x = 10,3 \text{ M.}$$

Nu is $ac = ae + ce = 50 + x = 50 + 10,3$ of 60,3 M. Wij vinden dus, dat in het door ons gedachte geval de 50% D. S. in plaats van 100, thans slechts 60,3 M. bedraagt. M. a. w. bij dezelfde richtfouten vallen 50% der kogels niet meer op 100 M. diepte maar slechts op 60,3 M.; *de kogels vallen dus dichter bij elkaar.*

De schijf, die onze sloep op het horizontale vlak aanbiedt, is echter kleiner geworden, hetgeen uit fig. 3 genoegzaam blijkt. De tang van den hoek, waaronder gevuurd wordt, bedraagt reeds $\frac{1}{40}$ of $1^\circ 16' 22''$. Hierbij optellende den invalshoek op 600 M. = $2^\circ 5' 10''$, dan blijkt dat de projectielen op het zeevlak inslaan onder een hoek van $3^\circ 21' 32''$; de bestreken ruimte voor een doel van 1 M. hoogte bedraagt bij zulk een invalshoek ongeveer 18 M. De sloep, die wij beschouwen, wordt op het platte vlak dus voorgesteld door een beeld dat $18 + 10 = 28$ M. lengte heeft. De breedte van het doel ondergaat geen verandering, zoodat de afmetingen van ons schijfbeeld worden:

$$\text{lengte} = 28 \text{ M.}$$

$$\text{breedte} = 2 \text{ M.}$$

Bedoeld beeld zal bij eene 50% D. S. van 60,3 M. opvangen:

$$\frac{28}{60,3} \times \frac{4}{9} \times 50 \text{ procent} = 10\frac{3}{10} \text{ procent.}$$

Van het strand vurende verkregen wij $9\frac{1}{10}\%$; uit den duinrand mogen wij op $10\frac{3}{10}\%$ treffers rekenen, zoodat wij, afgescheiden van andere factoren, de gevolgtrekking mogen maken, dat wij van ons vuur op 600 M. meer heil kunnen verwachten bij eene opstelling in den duinrand.

Maken wij dezelfde berekening thans nog eens voor den afstand van 400 M. ten einde ten slotte na te gaan hoe de toestand zal zijn als de landende troepen uit de sloepen springen (aangenomen afstand 150 M.).

(1) Niet geheel juist, maar voor de berekening voldoende nauwkeurig.

Op 400 M. mag op het horizontale vlak niet meer op een 50% D. S. van 100 M. gerekend worden. Laat ons aannemen, dat op dien afstand 40% der schoten tusschen 350 en 450 M. den bodem treffen of m. a. w. 40% D. S = 100 M.

Onze sloep stelt op 400 M., bij vuur op het horizontale vlak, een schijfbeeld voor, waarvan de afmetingen zijn:

lengte = $10 + 51$ (bestreken ruimte voor een doel hoog 1 M. op 400 M. afstand) of 61 M., breedte 2 M.

Het aantal treffers, door zulk een beeld opgevangen, bedraagt dan:

$$\frac{61}{100} \times \frac{2}{3} \times 40 \text{ procent} = 16,2 \text{ procent.}$$

Bij het vuur uit den duinrand valt, zooals fig. 4 aangeeft, de 40% D. S. niet meer op $ab = 100$ M., maar op $ac = (50 - x)$ M.;

x moet dus gevonden worden.

Daartoe is in fig. 4 bekend:

$$ib = 2,5 \text{ M.}$$

$$de = \frac{1}{2} ib = 1,25 \text{ M.}$$

$$gk = \frac{1}{4} ib = 0,625 \text{ M.}$$

$$hk = 1,37 \text{ M. (verheffing in de baan van 450 M. op 375 M.)}$$

$$df = 0,99 \text{ M. (verheffing in de baan van 450 M. op 400 M.)}$$

$$ae = 2 eg = 50 \text{ M. (1).}$$

Uit de driehoeken cgh en cef volgt nu:

$$de - fd : hk - gk = x : 25 \text{ -- } x = ce : cg, \text{ of}$$

$$1,25 - 0,99 : 1,37 - 0,625 = x : 25 - x,$$

waaruit $ce = x = 6,4 \text{ M.}$, of

$$ac = 50 - ce = 50 - 6,4 = 43,6 \text{ M.}$$

40% der — uit den duinrand geschoten — projectielen valt dus op een dieptestroom van 43,6 M.

Aangezien de bestreken ruimte onzer sloep tengevolge van den grooteren invalshoek weder kleiner is geworden, zoo moeten wij het schijfbeeld nogmaals andere lengte-afmetingen geven.

De invalshoek op 400 M. bedraagt $1^{\circ} 5' 4''$;

de hellingshoek, waaronder gevuurd wordt, $2^{\circ} 8' 51''$.

Deze beide hoeken samentellende vindt men, dat de projectielen het water treffen onder een hoek van $3^{\circ} 13' 55''$, welke hoek bij een doelhoogte van 1 M. eene bestreken ruimte biedt van 19 M.

Het schijfbeeld heeft dus eene lengte-afmeting van $19 + 10 = 29$ M., terwijl de breedte onveranderlijk 2 M. bedraagt.

(1) Zie noot (1) op bladz. 316.

Op 43,6 M. vielen 40% der projectielen, dus op 29 M. $\frac{29}{43,6} \times 40$, terwijl dit getal tengevolge der breedtespreiding nog met $\frac{2}{3}$ dient te worden vermenigvuldigd.

Het trefferprocent zal dus zijn:

$$\frac{29}{43,6} \times \frac{2}{3} \times 40 \text{ procent of } 17,8 \text{ procent.}$$

Vurende van een punt, dat zich 15 M. boven het zeevlak verheft, verkrijgt men dus 17,8% treffers op eene sloep, die zich op 400 M. afstand bevindt, terwijl men van af den duinvoet vurende slechts 16,2% kan verwachten. Op 600 M. vonden wij voor dezelfde vuursoorten respectievelijk 10,3 en 9,1 procent. Hieruit volgt dus, dat, naarmate de sloepen het strand naderen, het vuur uit den duinrand voordeelijker wordt, vergeleken bij dat afgegeven van den voet der duinen.

Beschouwen wij ten laatste het vuur dat wordt afgegeven op het oogenblik, dat de sloepen landen en de manschappen daaruit springen ten einde al wadende den duinvoet te bereiken.

Nemen wij aan, dat de afstand tusschen aanvaller en verdediger op dat oogenblik 150 M. bedraagt en onderstellen wij voor een oogenblik, dat de aanvaller op een gelid staat, zoodat men met de diepte van het doel geen rekening behoeft te houden, dan zal, bij bekendheid met den afstand, de trefkans van uit den duinrand even groot zijn als die op het horizontale vlak, aangezien bij beide vuren kogels geschoten met richtfouten grooter dan de vizierhoek voor 425 M. — waarvan de verheffing op 150 M. reeds 1,67 bedraagt — over het doel zullen heengaan, terwijl projectielen, die met richtfouten beneden den vizierhoek voor 150 M. worden afgevuurd, vóór het doel het watervlak treffen (zie fig. 5). Beide vuren vertoonen echter dit onderscheid, dat bijv. bij 100 procent treffers de kogels uit den duinrand samengedrongen worden op een dieptestrook van slechts 19 M., terwijl bij het vuur op het horizontale vlak de kogels het water tusschen 150 en 425 M. treffen.

Dit ideaal van 100 procent treffers is echter niet bereikbaar. Laat ons aannemen dat wij in beide gevallen 40% treffers verkregen, dan zullen de overige 60 procenten over het doel heengaan of voor het doel het watervlak treffen. Kunnen wij van deze 60 procent nog voordeel verwachten?

Het antwoord op deze vraag luidt bevestigend, als wij uit den duinrand, daarentegen ontkennend als wij op het horizontale vlak vuren (1).

Zoo zullen bijv. kogels, die op het horizontale vlak op 150 M. worden afgevuurd met richtfouten liggende tusschen de vizierhoeken van 425 en 650 M., over het doel van 1,67 M. hoogte heengaan en het watervlak tusschen 425

(1) Ricochettreffers zijn buiten beschouwing gebleven.

en 650 M. treffen, terwijl diezelfde richtfouten de schoten der hooger geplaatste schutters zullen doen inslaan tusschen 169 en 191 M. Worden nu in beide gevallen 40 procent der schoten afgevuurd met de laatst aangegevene richtfouten, dan vangt een schijf, die op 169 M. gesteld is, de 40% uit den duinrand geheel op, terwijl bij vuur op het horizontale vlak geen enkel schot de schijf zal treffen. De fig. 6 kan een en ander verduidelijken. Zijn ab en cg schijven van 1,67 M. hoogte en op 150 en 169 M. van de schutters gesteld dan vangt ab in beide gevallen 40% op terwijl cg bij het hellende vuur ook nog 40% opvangt maar bij het horizontaal vuur geen treffers meer zal kunnen aanwijzen.

Keeren wij thans tot onze sloepen terug. Op het oogenblik dat de manschappen daaruit springen kan eenige verwarring niet achterwege blijven.

De sloepen zijn niet juist gericht gebleven; enkele manschappen zijn reeds in beweging, terwijl andere nog uit de sloepen klimmen, enz. Bewegen die manschappen zich nu tusschen 191 en 150 M. dan bevinden zij zich in de bestreken ruimte van alle schoten, die van uit den duinrand worden afgevuurd met richtfouten liggende tusschen de vizierhoeken van 150 en 650 M., terwijl zij in hetzelfde geval, van af het strand beschoten wordende, slechts opvangen de projectielen, die afgevuurd zijn met richtfouten liggende tusschen de vizierhoeken van 150 en 425 M. Blijkt hieruit niet reeds dat het vuur van uit den duinrand te verkiezen is, boven dat van af den voet der duinen?

Is de afstand niet bekend, dan geef ik gaarne toe, dat eene opstelling aan den duinvoet te verkiezen zoude zijn ten einde voordeel van de meer gestrekte banen te kunnen trekken. Maar de afstand kan zeer juist bekend zijn, daar een goed aanvoerder zeker de afstanden van 150 en 200 M. zal hebben doen merken (bijv. door een paal met omgekeerde mand er op), en bovendien is het inslaan van de kern der schoten zoo goed waar te nemen, dat de vuurleiders het oogenblik waarop zij de opzethoogte moeten verminderen kunnen waarnemen, alsof het voor hen geteekend werd. Het voordeel van een zeer gestrekte baan acht ik bij het vuren op zee dan ook van ondergeschikt belang.

Het voordeel van treffers in 2de of 3de linie te kunnen verkrijgen, blijft ook bij dit vuur buiten beschouwing.

Leiden de bovenbedoelde beschouwingen er ons reeds toe om bij het afslaan eener landing de verdedigende infanterie bij voorkeur in den uitersten duinrand op te stellen, ook op andere gronden komt ons eene dusdanige opstelling gewenscht voor.

Stelt de verdediger zich reeds vroegtijdig (voor het openen van zijn vuur) aan den voet der duinen op, dan zal hij van het overmachtig artillerievuur der schepen veel te lijden hebben. De opstelling in den duinrand biedt

tegen dat vuur betere dekking en geeft aan de manschappen — uit een moreel oogpunt — zeker meer vertrouwen. De waarneming van de inslaande projectielen heeft van uit den duinrand veel beter plaats dan op het vlakke strand.

Stelt men zich voor gedurende de laatste phase van de landing den voet der duinen te doen bezetten door infanterieliniën, die plotseling uit den duinrand breken en den voet der duinen bezetten, dan zal het vuur van den verdediger, juist in de oogenblikken dat daarvan de grootste uitwerking kan verwacht worden, tijdelijk gestaakt dienen te worden. De leiding van het gevecht zal moeilijker worden. Hebben de lager geplaatste troepen initiatief en gaan zij tot een bajonetaanval over, dan moet de hooger geplaatste infanterie het vuur staken.

Bij het afslaan eener landing zal het naar mijne meening voor den verdediger zaak wezen, zijne aanwezigheid achter den uitersten duinrand zoowel vóór als gedurende de eerste phase der landing niet te verraden.

Slechts de aanvoerder behoort het strand en de zee van uit een gedekte opstelling te overzien (1); de nieuwsgierigheid van hoogere en lagere aanvoorders moet met strengheid worden tegengegaan; signalen mogen vóór het bezetten van den uitersten duinrand niet worden geblazen.

Eerst als de sloepen naar de meening van den bevelhebber behoorlijk onder schot zijn, wordt het sein tot het bezetten van den duinrand door hem gegeven en het vuur door iedere sectie of groep onmiddellijk geopend op de doelen die elk dezer vlak voor zich heeft.

Resumeerende meen ik uit de voorafgaande beschouwingen te mogen besluiten, dat het bij het afslaan eener landing op onze kust onder alle omstandigheden wenschelijk zal zijn, de verdedigende infanterie in den uitersten duinrand — en dus niet aan den voet der duinen — op te stellen.

SCHÖNSTEDT.

(1) Een paar in den grond gestelde latten, in den geest van fig. 7, kunnen dien bevelhebber het oogenblik doen kennen, waarop de sloepen 800, 600 en 400 M. van het strand verwijderd zijn.

CORRESPONDENTIE.

EENE VRAAG.

Mijnheer de Redacteur!

Daar juist kom ik thuis van eene schietoefening, waarbij wij overvallen werden door eene zware sneeuwbuï, gepaard met sterken wind.

Wat een last! Niet dat ik niet tegen een sneeuwbuïje bestand ben, neen, maar die bril, die verwenschte bril!

Om dien uitroep te begrijpen, dient U te weten, dat ik als kortzichtig officier — ik bedoel het hier voor het oogenblik in physieken zin — in verband met de, in den loop van het vorige jaar uitgevaardigde, zoo heuchelijke aanschrijving van hoogerhand op dat gebied, ook *in dienst* mijn oog mag wapenen — maar met een zoogenaamden vasten bril, geen pince-nez.

Nu is het zeker uitstekend gezien, dat men tracht troepenofficieren met niet genoegzame gezichtssterkte zoo bruikbaar mogelijk te maken en niet in alle opzichten valide personen met hand en tand buiten dat korps te houden — officieren, behept met kortzichtigheid zijn nu eenmaal, zonder kunstmiddelen in vele gevallen bepaald onbruikbaar — maar de vraag of men het beoogde doel door de bepalingen, vervat in bovenbedoelde aanschrijving, wel geheel en al, of laat ik liever zeggen, zoo goed mogelijk bereikt, is mijns inziens, op grond van ondervinding, voor discussie vatbaar.

Niemand zal het, geloof ik, tegenspreken — en het is dan ook zelfs door elken leek op geneeskundig gebied gemakkelijk te begrijpen, dat voor iemand met abnormale oogen, die door zijn gebrek genoodzaakt is zijne gezichtsorganen op grooten en kleinen afstand te hulp te komen en dus *altijd* oogglazen te bezigen, de vaste bril het ware wapen is.

De pince-nez doch staat bij alle menschen immer eenigszins schuin op den neus, vormt met het, laat ik het voor het oogenblik maar noemen, »oogvlak» een zekeren hoek en dwingt den gebruiker te kijken door het glas op eene wijze, waarvoor het niet geslepen is. Dat dit het beeld, van hetgeen men ziet, niet zuiver op het netvlies overbrengt en het oog benadeelt, wie zal dat niet willen beamen? De geneeskundige dienst diende dan ook in dien geest »van advies.»

Maar voor den troepenofficier, van welke wapensoort ook, stelt zich nu eenmaal, mijns inziens naast — neen zelfs boven — het behoud van het oog, een andere eisch op den voorgrond en deze is, dat zijne oogglazen door omstandigheden nutteloos, ja schadelijk geworden, zoo spoedig mogelijk weer in bruikbaren toestand komen.

En ziet, mijnheer de Redacteur, dat viel mij van morgen in, toen ik, door de sneeuwvlokken, die zich op mijne brilleglazen vastzetten en mij het zien eenvoudig onmogelijk maakten, telkens en telkens weder genoodzaakt was dat lastige meubel, daar zetelende op den »gevel die het huis versiert,» af te veegen en eindigen moest met het ding in mijn zak te steken.

Regen — vooral zoo deze gepaard gaat met wind — motregen, kruiddamp en mist hebben in meerdere of mindere mate hetzelfde verrassende gevolg, zoodat, wil de drager van het onderhavige onderwerp op een gegeven moment niet hulpeloos daar staan, hij verplicht is zijn instrument herhaalde malen *heel* voorzichtig — om beschadiging daarvan alsmede van zijne ooren te voorkomen — af te nemen, schoon te maken en wederom met evenveel beleid op zijn plaats te brengen.

Dit euvel doet zich natuurlijk bij de pince-nez even veelvuldig en hinderlijk voor, maar — de bewerking van het afnemen, enz. is korter en het komt er daarbij niet op aan of men pet, schaco of kolbak, met of zonder stormketting of riem onder de kin, op het hoofd heeft, terwijl bij den bril daarmede wel degelijk rekenschap dient gehouden te worden, zullen groote strubbelingen tusschen brillehaken en stormkettingen of riemen voorkomen worden.

Stel ik me nu voor dat, bij alle eventualiteiten van het werkelijk gevecht, zich nog een of meer der bovenvermelde weersgesteldheden voegen, dan vraag ik mijzelf af, »hoelang zal ik genoeg beleven van mijn bril»?

Veel illusien kan ik me daarvan niet maken: waar alles op oog en oor aankomt, waar de aandacht op zoovele gewichtige zaken gevestigd is, waar alle zenuwen zóó gespannen zijn, dáár *kan*, dunkt me, geen tijd gevonden worden om peuterig en voorzichtig ten opzichte van *wát* ook te werk te gaan en ik zie mij daarom, in mijne verbeelding, op een of ander oogenblik dat verwenschte instrument met een vloek wegslingeren.

De pince-nez, hoewel niet meer dan een surrogaat, brengt op dat gebied den drager in elk geval in betere conditiën. Onafhankelijk van hetgeen men op of aan het hoofd heeft, is deze snel afgenomen, tant soit peu afgeveegd, en even spoedig weer ter plaatse gebracht. Zelfs hardlopende gaat dit, ik weet het bij ondervinding, want — ik mag het nu wel bekennen — veel heb ik er bij manoeuvres als anderzins gebruik van gemaakt en nimmer liet zij mij in den steek.

Hoe het met het afnemen en weder opzetten van een bril te paard moet gaan, zullen de bereden heeren in casu maar zelf moeten beoordeelen, ik doe niet aan de edele kunst, maar ik kan mij levendig voorstellen, dat de ruiter, vooral in verband met de verschillende gangen van zijn ros, meermalen genoopt zal worden het ding eenvoudig naar boven te schuiven tot tegen zijn voorhoofd, omdat er aan voorzichtig afnemen wel niet gedacht zal kunnen worden en hij toch maar niet in den blinde kan doorrijden.

Summa summarum; de bril is beter voor het oog en staat vaster op den neus; afvallen doet hij niet, zooals de pince-nez bijv. bij zeer warm weder; ook stoort hij zich niet aan wind, die meermalen oorzaak is, dat laatstbedoeld instrument wiebelt en den drager een zeeziekachtig gevoel mededeelt.

De knijpbril is in de door mij aangestipte omstandigheden meestal handiger en bruikbaar.

Beide zijn het kwade zaken.

Daarom de vraag: welke van de twee is de beste?

Waarschijnlijk is zij lastig te beantwoorden, want al zou men geneigd zijn,

zijn stem te laten hooren voor de pince-nez, dan moet ik, hoe ongaarne ook, daar wederom tegen aanvoeren, dat ieder daarvoor geen neus heeft; een eenigszins dik exemplaar toch maakt het in goeden stand houden daarvan zeer moeilijk.

Imperatief optreden in dien zin is dus ook al niet gewenscht; het gebruik van het een of het ander facultatief te laten zal dus wellicht het beste wezen.

Hoogachtend, enz.

Uw dienstwillige dienaar

X.

BOEKAANKONDIGINGEN.

C. J. SNIJDERS, *Handboek der Pionierkunst voor het Nederlandsche Leger. Afdeling XI. Tijdelijke versterkingen (Met medewerking van J. H. A. MIJSBERG). Schiedam, H. A. M. ROELANTS. 1894. Prijs f 3,20.*

Reeds menig jaar is verloopen, sedert ik de eerste deeltjes mocht aankondigen van het werk, dat met bovenstaande aflevering (de XIIde verscheen reeds vroeger) compleet is. Vooral deze XIde aflevering heeft lang op zich laten wachten, waarvoor de Schrijver in zijn voorbericht dan ook zijn groot leedwezen betuigt, en als redenen opgeeft, zoowel zijne vele bezigheden als, en voornamelijk, de moeilijkheden welke het onderwerp oplevert. »Eerst na lang beraad toch is hij tot vaste denkbeelden kunnen komen aangaande de wijze, waarop de bestaande fortentiniën en meer in het bijzonder hare verouderde forten in oorlogstijd ter verdediging moeten worden ingericht, om nog zoo goed mogelijk aan de eischen van den modernen vestingoorlog te beantwoorden.»

Het is niet wel denkbaar, dat deze bekentenis niet in goede aarde zou vallen; er moge op het oogenblik meer licht in den chaos, meer rust in den strijd te ontwaren zijn, vastheid omtrent de rol welke verschillende onderdeelen van fortentiniën, en met name de forten zelve, bij den strijd zullen moeten spelen, bestaat nog geenszins. En hoe zal men het eens worden omtrent de inrichting der onderdeelen, wanneer hunne rol niet juist is afgebakend?

Men mag het daarom een voorrecht noemen, wanneer men in korte en scherpe trekken die rol en de hoofdbeginselen omtrent de inrichting aangegeven ziet door iemand, die, zooals de Kapitein SNIJDERS, uit den aard zijner betrekking en toegerust, als hij is, met de daarvoor noodige eigenschappen, het vraagstuk van verschillende zijden heeft gezien. En ik kan dan ook de verzoeking niet weerstaan, in het kort de voornaamste grondslagen te vermelden, van welke hij uitgaat in Hoofdstuk IV: »het in staat van verdediging brengen van bestaande liniën en forten». Zij luiden:

1°. Op den duur mag niet worden gerekend op de onuitdoofbaarheid van geschutvuur van den open wal, zoodat een belangrijk deel van de afstootende kracht tegen den infanterie-aanval en de bestorming gezocht moet worden in lage, verspreide en zoo goed mogelijk gemaskeerde batterijen voor rechtstreeksche richting in de tusschenstellingen.

2°. De geschutstrijd wordt van den aanvang af uit de tusschenstellingen gevoerd; geschut van zwaar of middelbaar kaliber maakt dus geen deel meer uit van de fortbewapening.

3°. De forten zijn uitsluitend bewapend met licht vestinggeschut, snelvurende kanonnen en mitrailleurs; de hoofdkracht hunner verdediging moet in de infanteriebezetting worden gezocht.

4°. Beter dan geschut op de voorfronten tusschen hooge traversen te plaatsen is het, die fronten geheel voor infanterieverdediging (alsmede voor licht verplaatsbare mitrailleurs) in te richten.

5°. Op de zijfronten zijn, zoo goed mogelijk gedekte, geschutopstellingen nog te verantwoorden, omdat zij gewichtige diensten kunnen bewijzen en althans gedurende zekeren tijd behouden kunnen blijven.

6°. Behoudens de onder 5°. genoemde geschutopstellingen, en eventueel het geschut tot grachtsverdediging, verkrijgen de forten dus het karakter van eenigszins *stormvrije infanterieschansen* (zou »eenigszins" niet achter »dus" behooren te staan?), welker vuuruitwerking door mitrailleurs verhoogd kan worden.

7°. (Bomvrij logies en flankinrichtingen hier buiten bespreking laten) De bedekte weg laat een lage opstelling toe, gemakkelijk te maskeeren en wegens den donkeren achtergrond uit de verte weinig zichtbaar; het vuur daaruit is bestrijkend, terwijl het zacht glooiende buitenvlak het juist inschieten aan den vijand bemoeilijkt; eenige stormvrijheid kan door hindernissen worden verkregen.

Ik meen te mogen aannemen, dat mijne instemming met deze grondbeginselen vrij algemeen bekend zal zijn, en daarom te kunnen volstaan met enkel mijne ingenomenheid daarmede te betuigen. Alleen zou ik er bij willen voegen, dat zij mijns inziens ook gelden voor nieuwe werken, en wijzen op het feit, dat lage glacis-borstweringen daarvan, vóór een hoog keelgebouw gelegen, alle voordeelen van een bedekten weg opleveren, en bovendien stormvrij en veilig tegen overrompeling zijn — natuurlijk wanneer de bezetting waakzaam is.

Blijkt uit het bovenstaande mijne ingenomenheid met Schrijvers grondbeginselen, ook omtrent de details kan niet dan met lof worden gesproken. Natuurlijk is men bij de bestudeering wel eens geneigd hier of daar een vraagteeken te plaatsen; zóó, waar gezegd wordt (bladz. 5) dat plaatsing van enkele vuurmonden in eene positieschans noodig kan zijn, wanneer, tengevolge van de blootgestelde ligging der schans, eene artillerie-opstelling daarbuiten geen voldoende veiligheid zou opleveren; óf, waarom niet reeds op bladz. 7 (want later geschiedt het) melding wordt gemaakt van het voordeel der lage borstwering ten opzichte van het bestrijkend schot; óf een *doorzichtig* masker, op 40 à 80 M. vóór de schans aanwezig, wel een bruikbaar masker mag worden genoemd (bladz. 19), en of de opmerking (bladz. 35) niet juist is, dat daarvoor alleen zeer lichte terreinbedekkingen »onmiddellijk voor de stelling gelegen" in aanmerking kunnen komen; óf men zich niet aan illusiën overgeeft, wanneer men van een »krachtige" medewerking tot flankering van de tusschenstellingen door één kanon spreekt (bladz. 22); óf de ribben *p* in fig. 138 wel deugdelijk zijn; óf er niet een drukfout onopgemerkt is gebleven, waar (bladz. 138) de diepgang van ijzeren dek-aken wordt vermeld bij vulling van de verschillende deelen met water, enz.

Liever dan voort te gaan met opsomming van dergelijke opmerkingen van geringe beteekenis, welker juistheid wellicht ook niet zal worden toegegeven, wil ik nog met een enkel woord eene opgave doen van den belangrijken inhoud

van dit betrekkelijk kleine geschrift, na er vooraf nog even op te hebben gewezen, dat volgens den Schrijver eene groote blindeering slechts 8 man op britsen kan bevatten (bladz. 89), terwijl KROMHOUT's *Vademecum* 9 man opgeeft (een verschil van $12\frac{1}{2}\%$).

Die inhoud bestaat, behalve uit een korte inleiding, uit eene beschrijving en details, door voorbeelden en goede teekeningen toegelicht, van:

positieschansen (tactische steunpunten eener verdedigende stelling);

tusschenstellingen en verbindingsliniën;

batterijen;

alle verzwaarde veldversterkingen of veldwerken met inrichtingen van tijdelijken aard;

tijdelijke versterkingen, waaronder ook begrepen wordt, het in staat van verdediging brengen van permanente werken en liniën, en waarbij een reeks nuttige gegevens wordt verschafft omtrent beddingen, schootsvelden, enz. voor en van vestinggeschut, bekleedingen, blindeeringen, enz. De werkzaamheden in forten, waaronder sein- en verlichtingsmiddelen, het uitijzen van grachten en alle andere mogelijk noodzakelijke verrichtingen worden zeer uitvoerig behandeld, terwijl tot besluit de werkzaamheden in de tusschenstellingen worden vermeld.

Uitte ik vroeger reeds de hoop, dat de afleveringen van dit werk afzonderlijk verkrijgbaar zouden worden gesteld, — na lezing van deze laatst uitgekomenen wil ik die nog eens met nadruk herhalen; eene zoo ruim mogelijke verspreiding daarvan komt mij toch in hooge mate gewenscht voor. Maar of die hoop al dan niet verwezenlijkt zal worden, den Schrijver zij hartelijk geluk gewenscht met de voltooiing van zijn arbeid, waarmede hij ons een werk heeft geleverd, dat men in zijne soort veilig een standaardwerk kan noemen.

K. ELAND.

*De l'occupation des positions dans la défensive, par le Chevalier
A. DE SELLIERS DE MORANVILLE, Capitaine-Commandant
à l'Etat-Major. Bruxelles, SPINEUX & Co. 1894.*

De brochure, welke onder bovenstaanden titel kortelings geleden het licht zag, is feitelijk eene uitvoerige weerlegging van de critiek, welke van verschillende zijden op den vorigen arbeid van den Heer DE SELLIERS DE MORANVILLE, getiteld: »Etude de tactique défensive-offensive,» geleverd is, welk werkje indertijd door ons in den jaargang 1893 van *De Militaire Spectator* op de bladzijden 155 en 156 werd aangekondigd.

Evenals toen, kunnen wij ook nu niet anders verklaren dan dat de denkbeelden van den Schrijver zeer veel goeds bevatten en daar, waar de gesteldheid van het terrein hunne toepassing toelaat, alleszins overweging verdienen bij de keuze van de stelling, waarin men aan een beslissenden aanval het hoofd wil bieden. Alleen willen wij daaraan nog toevoegen, dat, vermoedelijk tengevolge van de meerdere studie, welke door den Schrijver van dit onderwerp is gemaakt nadat de critiek zich hier en daar ietwat scherp had geuit, het betoog veel aan helderheid gewonnen heeft. Vonden wij de eerst verschenen brochure nog wat onrijp en te veel doorspekt met aanhalingen van vreemde Schrijvers, niet alzo haar opvolgster, waaruit ten duidelijkste blijkt dat de Samensteller op eigen beenen heeft leeren staan en zijn onderwerp thans geheel meester is.

Bali en de Balineezen. Een en ander over land en volk, door
 C. J. LEENDERTZ. *Uitgaaf van J. C. HUISMAN JR. Firma*
 C. KOOYKER. *Leiden 1895. Prijs 50 cent.*

De algemeene belangstelling, welke de Lombok-expeditie — voornamelijk tengevolge van het ondervonden échec — opgewekt en haar zeker tot een der meest populaire Indische krijgsooperatiën gestempeld heeft, wekte ook de weetgierigheid op naar de oorzaken van dien krijg en deed het verlangen ontstaan om met volk en vorst, waarmede hij stond gevoerd te worden, meer bekend te worden. Het was onder die omstandigheden, dat de Heer LEENDERTZ de pen opvatte om ons een schets te bieden van dit eiland en deszelfs bevolking, hare zeden, gebruiken en gewoonten, waarbij hij ons rondleidt in eene wereld, die op Java zoogoed als geheel is uitgestorven en in haar wezen — Hindoeleer en kastenzin — ons een ver verleden voor den geest roept.

In een zeventig tal bladzijden heeft de Schrijver dit doel op uitstekende en boeiende wijze bereikt.

Jaarlijksch verslag omtrent de Marine-Machinisten-Club van
 1 October 1892 tot 30 September 1893. *Helder. C. DE*
 BOER JR.

Was het voor de Redactie van *De Militaire Spectator* een zeer vleiende verassing het bovenstaande jaarverslag ter aankondiging te ontvangen, niet minder aangenaam mocht de kennismaking heeten met het werken en streven van een korps militaire beamtten, dat een sieraad is van onze zeemacht.

Het jaarverslag legt daarvan getuigenis af en door den gepasten, beschaafden toon, waarin de belangen en wenschen van dit korps voor de toekomst besproken worden, en door het wetenschappelijk gehalte van de daarin opgenomen verslagen van gehouden voordrachten of van plaats gehad hebbende besprekingen.

Daar men in het leger over dit korps niet zoo dagelijks hoort spreken, nemen wij de vrijheid, hier den inhoud van het wetenschappelijk gedeelte van het jaarverslag te laten volgen:

- 1°. Behandeling van scheepstoomketels.
- 2°. De averij aan de machine van de *Umbria*.
- 3°. Plaatsen van condensorpijpjes, toegepast bij de Central Engine Works (West-Hartepool).
- 4°. Metalen kraan op ware grootte aan boord Hr. Ms. *Dolfijn*.
- 5°. De zuiverheid van het water in scheepstoomketels.
- 6°. Nieuw stelsel van verhoogde trekking in scheepsketels.
- 7°. Iets over het gebruik van »Flusseisen» bij de ketelfabricatie.
- 8°. Iets over accumulatoren *Tudor*, hunne opstelling tot batterijen en de dynamotypen tot lading.
- 9°. Petroleummotoren.
- 10°. Een en ander over staalfabricatie.
- 11°. Iets over aluminium.
- 12°. Eene aschwipmachine aan boord van de *Koning der Nederlanden*.
- 13°. Eene kleine motor bij de Marine.

- 14°. Niveau-controleur tot onderzoek van doorbuigingen, enz.
 15°. Caoutchouc en guttapercha.
 16°. Loodverbindingen, als verfstof in gebruik.
 17°. Electricische verlichting, verwarming en ventilatie-inrichting aan boord
 Hr. Ms. *Zeehond*.
 18°. Stoomschuifbeweging van een triple-compoundmachine.
 19°. Eenige bijzonderheden omtrent de nieuw aangebouwde opiumjagers *Argus*
 en *Cycloop*.
 20°. Beproeving van MANNESMANN-vlampijpen.

Voegt men hieraan toe, dat een zeventiental keurig afgewerkte platen den inhoud van de opstellen N°. 3—14 en 17—20 verduidelijken, dan zal iedereen zich met ons verheugen in de werkzaamheid, welke van het korps-machinisten kan worden getuigd.

Aan de ranglijst ontleenen wij nog, dat het korps op 1 Januari 1894 bestond uit:

7 officieren-machinist 1ste klasse,

13 » » 2de » ,

42 machinisten der 1ste klasse in het vaste korps,

30 » » » » ,

82 » » 2de » ,

80 » » 3de » en

63 machinist-leerlingen der 1ste klasse.

Van dit aantal zijn er 190 lid der Marine-machinisten-club.

Van harte gaarne besluiten wij ons kort overzicht met den wensch, welke ook door de commissie tot samenstelling van dit jaarverslag wordt geuit, dat, alle machinisten der Koninklijke Nederlandsche Marine en vooral de jongeren, indachtig aan de spreuk der vaderen: »Eendacht maakt macht,» zich bij de club mogen aansluiten.

*De Lombok-expeditie, door W. COOL. Met illustraties van
 G. B. HOOVER. Afdeling 2. Den Haag, G. KOLFF & Co.*

Bij het opslaan van deze tweede aflevering wordt de blik onmiddellijk getroffen door de zeer schoone reproductie van het portret van den Generaal-Majoor VAN HAM, die, als wij ons niet vergissen, van de hand van den talentvollen Heer HOOVER is. De aanblik van dat heldhaftig, mannelijk gelaat met die sterk sprekende oogen, welke op zoo noodlottige wijze voor immer gesloten zijn, brengt weemoed in de ziel omdat zich daaraan onwillekeurig de gedachte paart aan de omstandigheden waaronder hij het leven liet. Zoo peinzende, sloegen wij achtereenvolgens ook de volgende schetsteekeningen na, waaronder vooral het Sassaksch kampong-hoofd een eigenaardig type vormt. Goed geteekend komen ons ook voor: »een goesti met balineesch gevolg», evenals »de Hindoe-offerhuizen buiten Ampenan.»

Wat den tekst aangaat, vervolgt deze aflevering met de vermelding van de samenstelling en uitrusting der expeditionnaire macht, waarmede aan het slot der eerste aflevering een begin was gemaakt. Daarop volgt als derde hoofdstuk: »Onze kennis van land en volk,» dat evenwel in deze aflevering niet voltooid wordt en waarvan wij de bespreking dus tot een volgende maal uitstellen.